

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПРАТ «ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЗАПОРІЗЬКИЙ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра підприємництва, менеджменту і туризму

ДО ЗАХИСТУ ДОПУЩЕНА

Зав. кафедрою _____

к.е.н., доцент М.О. Панкова

БАКАЛАВРСЬКА ДИПЛОМНА РОБОТА

АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

Виконав

ст. гр. Т-119

А. А. Целіщева

Керівник

ст. викладач

П. В. Бобрикін

Запоріжжя

2023

ПрАТ « ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЗАПОРІЗЬКИЙ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра підприємництва, менеджменту і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

к.е.н., доц. _____ М.О.Панкова

« ____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

НА БАКАЛАВРСЬКУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Студента гр. _____ Т-119 _____ спеціальності _____ 242 «Туризм» _____

Целіщевої Анжеліки Альбертівни

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема: Аналіз та перспективи розвитку релігійного туризму

затверджена наказом по інституту № _____ « ____ » _____ 20__ р.

2. Термін здачі студентом закінченої роботи « ____ » _____ 20__ р.

3. Перелік питань до виконання:

-
1. Розкрити визначення та окреслити різновиди релігійного туризму.

 2. Розглянути історичні засади створення релігійних туристичних потоків.

 3. Проаналізувати стан ринку послуг в розрізі ланки релігійного туризму.

 4. Охарактеризувати ретрїт-тури на прикладі країн світу.

 5. Дослідити стан розвитку релігійного туризму в Україні.

 6. Презентувати власний ретрїт-тур.
-

Дата видачі завдання «___» _____ 20__ р.

Керівник дипломної роботи роботи _____ ст. викладач П.В. Бобрикін
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завдання прийняла до виконання _____ А. А. Целіщева
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Бакалаврська дипломна робота: 72 с., 10 таблиць, 9 рисунки, 26 джерел.

Метою бакалаврської дипломної роботи полягає у визначенні проблемних питань, особливостей організації та перспектив розвитку релігійного туризму як в Україні, так і за її межами.

Об'єктом дослідження є релігійні місця національного значення, так і світового рівня, які привертають увагу віруючих та невіруючих туристів з усього світу.

Предмет дослідження є дослідження туристичної діяльності, пов'язаної з відвідуванням релігійних місць та пам'яток.

В дипломній роботі вирішуються наступні завдання: розкрити визначення та окреслити різновиди релігійного туризму; розглянути історичні засади створення релігійних туристичних потоків; проаналізувати стан ринку послуг в розрізі ланки релігійного туризму; охарактеризувати ретрит-тури на прикладі країн світу; дослідити стан розвитку релігійного туризму в Україні.

В дослідженні використано такі методи: літературний аналіз, історико-географічний метод, системно-структурний аналіз, просторовий аналіз, статистичний метод, порівняльний метод.

РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ, ПАЛОМНИЦТВО, РЕТРИТ-ТУР, СПІРІЧУЕЛ РЕТРИТ, ІНФЛЮЕНСЕР-МАРКЕТИНГ, ЕФІРНЕ ТІЛО, САУНД-ХІЛІНГ

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СКЛАДОВОЇ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ	8
1.1 Визначення та різновиди релігійного туризму	8
1.2. Історичні засади створення релігійних туристичних потоків	14
1.3. Методи і досвід просування ретрит турів	20
Висновки до Розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СВЯТИХ МІСЦЬ НА ЗЕМЛІ ТА АНАЛІЗ СТАНУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА КРАЇН СВІТУ	27
2.1. Аналіз стану ринку послуг в розрізі ланки релігійного туризму ..	27
2.2 Аналіз ретрит-турів на прикладі країн світу	31
2.3 Аналіз стану розвитку релігійного туризму в Україні	42
Висновки до Розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО В УКРАЇНІ	48
3.1 Опис наявних ретрит-турів в Україні	48
3.2 Формування туристичного продукту: ретрит «Balance»	52
3.3 Вдосконалення метода просування ретрит-туру на ринку	59
Висновки до Розділу 3	67
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ВСТУП

Галузь туризму сьогодні є фундацією світової економіки та ключовим джерелом розвитку культурного розуміння, що є базовим чинником розвитку соціальної інтеграції і міжкультурного діалогу. В той час, релігійний туризм стає все більш популярним у світі, і це створює нові можливості для розвитку туристичного бізнесу та залучення інвестицій у сферу готельного та ресторанного бізнесу, транспорту та інших супутніх галузей.

Актуальність дослідження проблематики релігійного туризму обумовлена різними факторами. По-перше, релігійний туризм є важливою галуззю туризму, яка привертає значну кількість туристів у всьому світі, що пояснюється перспективним потенціалом для економічного розвитку та створення робочих місць у регіонах, де знаходяться релігійні пам'ятки та місця паломництва.

По-друге, дослідження релігійного туризму може допомогти зрозуміти взаємозв'язок між релігією та туризмом, а також дослідити вплив релігії на культурну та соціальну сфери суспільства. Крім того, вивчення релігійного туризму може бути корисним для розуміння глобальних релігійних процесів та тенденцій.

По-третє, дослідження релігійного туризму може бути важливим для розвитку туристичної інфраструктури та політики в регіонах, де релігійний туризм є значним чинником. Вивчення проблем, пов'язаних з управлінням паломницькими місцями та забезпеченням безпеки туристів, може допомогти розробити ефективні стратегії розвитку туризму та збереження культурної спадщини.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з туризму, маркетингу, менеджменту та

реклами: В. Бабарицька [1], О. О. Вишнеvsька [3], Н. Данько [5], А. Дурович [6], О. Калініч [10], Ю. Скорченко [19], П. Яроцький [22] та ін.

Мета наукового дослідження полягає у визначенні проблемних питань, особливостей організації та перспектив розвитку релігійного туризму як в Україні, так і за її межами.

У кореляції з метою дослідження було визначено наступні **завдання**:

1. Розкрити визначення та окреслити різновиди релігійного туризму.
2. Розглянути історичні засади створення релігійних туристичних потоків.
3. Проаналізувати стан ринку послуг в розрізі ланки релігійного туризму.
4. Охарактеризувати ретріт-тури на прикладі країн світу.
5. Дослідити стан розвитку релігійного туризму в Україні.
6. Презентувати власний ретріт-тур.

Об'єкт цього дослідження – релігійні місця національного значення, так і світового рівня, які привертають увагу віруючих та невіруючих туристів з усього світу.

Предмет цього дослідження – це дослідження туристичної діяльності, пов'язаної з відвідуванням релігійних місць та пам'яток.

В дослідженні використано такі **методи**: літературний аналіз, історико-географічний метод, системно-структурний аналіз, просторовий аналіз, статистичний метод, порівняльний метод.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що впровадження власного ретріт-туру «Balance» та також практичне значення полягає в розроблених пропозиціях щодо вдосконалення оформлення та дизайну сайту та сторінок в соціальних мережах ретірту «Balance» для покращення статусу та рівня послуг на ринку ретріт-турів в цілому.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, нараховує 72 сторінки, 9 рисунків, 10 таблиць. Список використаних джерел містить 26 найменувань.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СКЛАДОВОЇ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Визначення та різновиди релігійного туризму

Релігійний туризм - це форма туризму, яка поєднує в собі релігійний поклін та подорожування, і може бути розглянута як прояв міжкультурного діалогу та взаєморозуміння, що є можливістю для людей пізнати інші культури та релігії, поглибити свої знання та розуміння про історію, традиції та спадщину різних народів [1, с.137].

У біблійних часах є докази паломництва до святих місць, наприклад, до Єрусалиму, де була Реліквія Святої хреста. У Ісламі паломництво до Мекки (Хадж) є однією з основних релігійних обов'язковостей для кожного мусульманина.

У християнстві релігійний туризм почався з відвідування місць, пов'язаних з життям та діяльністю Ісуса Христа та апостолів. У середньовіччі популярним серед християн стало паломництво до міста Рима, що вважалось "вічним містом". У Індуїзмі та Буддизмі паломництво до святих місць та храмів є також одним з основних аспектів релігійної практики.

Основними світовими місцями паломництва є:

- у християн: Вифлеєм, Єрусалим, Назарет, річка Йордан та інші місцевості, пов'язані з Ісусом Христом, апостолами, Пресвятою Богородицею;
- у мусульман – відвідування Мекки, Медини і здійснення там запропонованих ритуалів;
- у ламаїстів – відвідання Лхаси (Тибет);
- у індусів – відвідання Алахабада та Варанасі (Індія);
- у синтоїстів – відвідування Нара (Японія).

Існує багато різних поглядів на понятійну категорію релігійного туризму. Зокрема, деякі дослідники визначають релігійний туризм як подорож, пов'язану з відвідуванням релігійних місць, таких як святині, храми, монастирі, синагоги, мечеті тощо [13; 22].

Інші дослідники розглядають релігійний туризм як форму культурного туризму, що сприяє відвідуванню місць, пов'язаних з релігією, культурою та історією [8; 9].

Також є погляди, що релігійний туризм може бути відокремленим від самої релігії [10, с. 80-95]. Наприклад, люди можуть відвідувати релігійні місця не з метою практикування релігії, а з цікавості та бажання пізнати культурне і історичне значення цих місць. У цьому випадку, релігійний туризм може бути розглянутий як форма культурного туризму.

Отже, релігійний туризм може бути розглянутий як подорож, пов'язана з релігією та культурою, що може мати різні форми та проявлятися по-різному в залежності від релігії та культу. Відповідно, релігійний туризм може мати як духовний, так і культурний аспекти, та може бути важливим елементом розвитку туристичної індустрії та підтримки релігійної культури та спадщини. Ось декілька ознак релігійного туризму:

1. орієнтація на відвідування місць релігійної значимості;
2. мотивація на духовні пошуки та релігійні вірування;
3. організованість на культурну та історичну спадщину;
4. наявність релігійного лідера або гідя, значна кількість учасників;
5. посилення міжнародної співпраці релігійних спільнот [14, с.52-58].

Релігійний туризм можна типізувати за різними критеріями, тому наукове поле досить багатозначно окреслює дане питання (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Типізація релігійного туризму

КРИТЕРІЙ	ВИДИ
За типом місць, що відвідуються	<ol style="list-style-type: none"> 1. паломництво - відвідування святинь та місць паломництва з метою віддання шану, молитви та духовного збагачення; 2. культурний туризм - відвідування релігійних місць з метою пізнання історії, культури та архітектури; 3. медичний туризм - відвідування місць паломництва, що мають лікувальні властивості.
За типом релігії	<ol style="list-style-type: none"> 1. християнський туризм - відвідування християнських святинь, церков та місць паломництва, пов'язаних зі святкуванням релігійних подій та свят; 2. ісламський туризм - відвідування мечетей, мусульманських святинь та місць паломництва, пов'язаних з історією та культурою ісламу; 3. єврейський туризм - відвідування синагог, єврейських святинь та місць паломництва, пов'язаних з історією та культурою єврейства; 4. буддійський туризм - відвідування буддійських храмів та місць паломництва, пов'язаних з історією та культурою буддизму.
За типом подій	<ol style="list-style-type: none"> 1. святковий туризм - відвідування релігійних свят та заходів, пов'язаних з релігійними подіями; 2. історичний туризм - відвідування релігійних місць, пов'язаних з історичними подіями.

Продовження таб. 1.1

За масштабом	1. локальний туризм - відвідування релігійних місць в межах однієї країни чи регіону; 2. міжнародний туризм - відвідування релігійних місць в кількох країнах.
За характером подорожі	1. індивідуальний туризм - відвідування релігійних місць на індивідуальній основі; 2. груповий туризм - відвідування релігійних місць у складі групи.
За мотивацією подорожі	1. духовний туризм - відвідування релігійних місць з метою духовного збагачення, медитації, молитви тощо; 2. релігійно-культурний туризм - відвідування релігійних місць з метою пізнання культури, історії та традицій релігії.

Останнім часом можна виділити декілька нових видів релігійного туризму, зокрема:

1. еко-релігійний туризм - це поєднання релігійного паломництва з екологічними подорожами, де туристи можуть відвідати природні заповідники, екологічні центри, ферми та інші місця з природними красами, пов'язані з релігійними переконаннями та практикам;

2. медичний релігійний туризм - це включає в себе відвідування релігійних місць, де проводяться медичні процедури та лікування: місця, де проводяться молитви за здоров'я, паломництва до святих місць, де відбувається чудотворне відновлення здоров'я, або місця, де пропонуються альтернативні методи лікування, пов'язані з релігійними переконаннями;

3. кулінарний релігійний туризм - це поєднання релігійного паломництва зі смачними стравами та кулінарними традиціями, пов'язаними з релігійними святами та обрядами, зокрема, туристи можуть відвідати святині

та звідти скуштувати страви, що вважаються святковими, або відвідати кулінарні фестивалі, присвячені релігійним святам;

4. технологічний релігійний туризм - це включає в себе відвідування релігійних місць, де використовуються нові технології для сприяння духовному розвитку та покращенню благополуччя людей. Наприклад, це можуть бути центри медитації з використанням віртуальної реальності, мобільних додатків для молитви та медитації, відео-трансляції релігійних обрядів тощо;

5. соціальний релігійний туризм враховує відвідування релігійних місць з метою залучення до благодійної та соціальної діяльності. Зокрема, туристи можуть приєднатися до благодійних фондів, які надають допомогу потребуючим, допомагати при організації благодійних заходів або прибиранні територій навколо релігійних місць;

6. археологічний релігійний туризм включає відвідування археологічних об'єктів, пов'язаних з релігійними культами. Туристи можуть відвідати стародавні храми, святині, або місця археологічних розкопок, щоб дізнатися більше про історію релігії та побачити витoki традицій;

7. культурний релігійний туризм. Це поєднання релігійних паломництв з відвідуванням культурних об'єктів, пов'язаних з релігійними традиціями. Туристи можуть відвідати музеї, театри, галереї, концерти, які присвячені релігійним темам або мають релігійний контекст [21, с. 216-220].

Однак, варто зазначити, що релігійний туризм може мати різні форми та проявлятися по-різному в залежності від релігії та культури. Відповідно, така концепція має як переваги, так і недоліки релігійного туризму (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Переваги та недоліки релігійного туризму

Переваги релігійного туризму	Недоліки релігійного туризму
Релігійний туризм може сприяти збереженню культурної спадщини та розвитку інфраструктури в регіонах з великою кількістю святинь та місць паломництва.	Релігійний туризм може мати негативний вплив на культурну спадщину та природні ресурси, зокрема на місцеві архітектурні пам'ятки та ландшафти.
Релігійний туризм може залучати значні грошові кошти в економіку країни, збільшуючи доходи від туризму та створюючи нові робочі місця.	Релігійний туризм може призводити до перевантаження деяких місць паломництва, зокрема до надмірної кількості туристів та забруднення навколишнього середовища.
Релігійний туризм може сприяти пізнанню культур та традицій інших народів, сприяючи культурному обміну та розумінню між країнами.	Релігійний туризм може бути дорогим для туристів, зокрема, це може мати певні етичні та моральні проблеми, такі як комерціалізація релігії тощо.
Релігійний туризм може мати позитивний вплив на розвиток місцевого господарства, сприяючи розвитку малих підприємств та підприємництва	Релігійний туризм може створювати негативні відчуття у місцевих жителів, особливо у випадку, коли туристи не дотримуються місцевих традицій та звичаїв. Крім того, це може створювати певні проблеми у сфері безпеки, особливо якщо туристи не дотримуються правил поведінки на місцевості.

Враховуючи ці переваги та недоліки, важливо розвивати релігійний туризм з урахуванням місцевих особливостей та потреб туристів, забезпечуючи збереження культурної спадщини та природних ресурсів, підтримуючи розвиток місцевих господарств та забезпечуючи безпеку туристів та місцевого населення.

1.2. Історичні засади створення релігійних туристичних потоків

Сьогодні релігійний туризм є одним з найбільш динамічних секторів галузі туризму, який приваблює туристів з усього світу. Він має великий потенціал для розвитку туристичної галузі і для підтримки релігійної спадщини, культурних традицій та збереження історичних пам'яток.

З історичної перспективи становлення релігійного туризму можна розділити на кілька етапів, котрі показують, як релігійний туризм розвивався з часом, починаючи від давніх цивілізацій аж до сучасності, коли релігійний туризм є популярним та широко розвинутим напрямом туризму (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Історична періодизація становлення релігійного туризму

ПЕРІОД	ОПИС
Античність 3000 років до н.е. - 500 років н.е.	У цьому періоді релігійні місця та святині були дуже важливими для античних цивілізацій, таких як греки та римляни. Такі місця, як Олімп та Дельфі, були центрами релігійного життя та туризму для античних греків. Римські імператори також збудували багато святинь та меморіальних комплексів, що залучали віруючих та туристів з усього Римського імперії.

Проводження таб. 1.3

Середньовіччя 500 років - 1500 років	У середньовічній Європі релігійний туризм став ще популярнішим, особливо внаслідок паломництва до святинь Єрусалиму та Святого Гроба. Це стало можливим завдяки розвитку безпеки та збільшенню числа паломників, які подорожували до святих місць, щоб виконати релігійні обряди та бути очищеними від гріхів.
Відродження 1400 роки - 1600 роки	У Відродженні релігійний туризм продовжував розвиватися, зокрема, завдяки розширенню зв'язків між різними країнами та підвищенню рівня культурного та освітнього розвитку. Багато туристів подорожували до Італії, щоб відвідати Ватикан, Рим та інші місця, пов'язані з релігією.
Колоніальний період 1500 роки - 1900 роки	У цей період релігійний туризм став менш популярним, оскільки багато країн були під контролем колонізаторів, які не дозволяли вільно подорожувати та виконувати релігійні обряди. Однак, в цей період були створені нові релігійні співтовариства та секти, що залучали до себе віруючих та приводили до збільшення релігійного туризму.
Сучасність 1900 роки – дотепер	У сучасному світі релігійний туризм є одним з найбільш популярних видів туризму. Мільйони людей з усього світу подорожують до релігійних місць, таких як Мекка, Єрусалим, Ватикан, Калькутта та інші, щоб відвідати святині, виконати релігійні обряди та знайти духовний спокій. Багато країн, зокрема, Індія, Ізраїль та Єгипет, активно розвивають релігійний туризм, сприяючи створенню нових святинь та паломницьких маршрутів, що залучають все більше туристів.

Проводження таб. 1.3

Сучасність 1900 роки – дотепер	Також з'явилися нові форми релігійного туризму, наприклад, релігійний екотуризм, який поєднує релігію з екологією, та релігійний містичний туризм, що базується на дослідженні духовних традицій та містики різних релігій.
-----------------------------------	---

Отже, релігійний туризм є старовинним видом туризму та історичні засади створення туристичних потоків пов'язані з релігійними паломництвами, які відомі з давніх часів у всіх релігіях і є одними з найстійкіших форм культурного та духовного життя людства.

Паломництво - це форма релігійного туризму, яка включає в себе відвідування святих місць або місць поклоніння, пов'язаних з релігією [13, с. 29].

Перші релігійні паломництва відбувалися у формі поїздок до місць, де знаходилися святині або місця, пов'язані з життям святих осіб. Першими місцями паломництва були Єрусалим, Вифлеєм, Назарет та інші місця, пов'язані з життям Ісуса Христа. Згодом паломництва розповсюдилися по всьому світу, включаючи Рим, Святі Гори, Лурд, Фатіму, Сантьяго де Компостела та інші місця.

У християнстві паломництво має велике значення, оскільки християнство має багато святих місць, пов'язаних з подіями з життя Ісуса Христа та інших святих. Християни, які здійснюють паломництво, зазвичай збираються на молитву та поклоніння, а також для того, щоб побувати на місці, де відбувалися релігійні події, та отримати духовне натхнення та благословення.

У ісламі паломництво є одним з п'яти стовпів ісламу та є обов'язковим для кожного мусульманина, який має фізичні та фінансові можливості для його здійснення. Основним місцем паломництва для мусульман є Мекка, де знаходиться святе священне місце Кааба.

У буддизмі паломництво є важливим елементом релігійної практики, і буддисти здійснюють паломництва до святих місць, пов'язаних з Буддою та іншими святими.

Одним з головних завдань паломництва є отримання духовного натхнення, спілкування з релігійними лідерами та іншими віруючими, а також отримання благословення та духовної підтримки (табл 1.4) [16, с. 88].

Таблиця 1.4

Функції паломництва

НАЗВА ФУНКЦІЇ	ОПИС
Релігійна функція	Здійснення релігійних обрядів, молитов та спілкування з духовними лідерами
Культурна функція	Пізнання культурних традицій та національної історії країни, в яку здійснюється паломництво
Освітня функція	Отримання нових знань про релігію, її історію, традиції та значення
Міжнаціональна функція	Розвиток міжнаціонального діалогу та взаєморозуміння
Медична функція	Оздоровлення душі та тіла, заспокоєння та зняття стресу

Як ще одну з історичних засад створення релігійних туристичних потоків необхідно розглядати те, що вони сприяли розвитку торгівлі та культурних зв'язків між різними країнами [20, с. 226-232]. У середньовіччі, наприклад, паломництва до святинь в Єрусалимі та Римі стали підставою для створення шляхів, які пролягали через різні країни, що сприяло розвитку торгівлі та культурного обміну між ними.

Іншою засадою створення релігійних туристичних потоків є те, що вони можуть стати інструментом духовного зростання і розвитку людей. Релігійні паломництва можуть допомогти людям знайти спокій та гармонію у своєму

житті, знайти сенс свого існування, а також поглибити свої знання про свою віру.

Іншою важливою історичною засадою є розвиток зв'язків між різними релігійними групами. Наприклад, у Середньовіччі християнські та мусульманські купці взаємодіяли між собою та співпрацювали, щоб забезпечити безпеку та комфорт для подорожуючих.

Вагомий історичний аспект полягає у розвитку культурного туризму. Релігійні місця, як правило, мають величезний культурний потенціал, пов'язаний зі своєю історією, мистецтвом, архітектурою та іншими аспектами. Розвиток культурного туризму допомагає залучати до релігійних місць більше туристів, що підвищує їх економічну рентабельність.

Таким чином, історичні засади створення релігійних туристичних потоків відображають роль, яку вони відіграли в розвитку торгівлі та культурних зв'язків між різними країнами, а також їх вплив на духовний розвиток та зростання людей. Проте, важливо звернути увагу на негативний вплив релігійного туризму на природу та культурну спадщину, та вживати заходів для збереження їх. Наприклад, збільшення потоків туристів може призвести до знищення природних ресурсів та культурних пам'яток, які є об'єктами паломництва. Крім того, збільшення потоків туристів може призвести до зміни атмосфери та культурного середовища, що може вплинути на релігійні переконання місцевого населення.

Крім того, в розрізі сучасності історичним аспектом є інтеграція технологій у релігійний туризм [16, с. 93]. В сфері релігійного туризму з'являється все більше інноваційних технологій та рішень, які дозволяють туристам більш ефективно планувати та здійснювати свої подорожі. Деякі з цих інновацій включають:

1. Розвиток релігійних туристичних маршрутів та паломницьких маршрутів, які охоплюють не лише основні святині, а й менш відомі місця релігійного значення.

2. Використання новітніх технологій для поліпшення досвіду туристів, таких як мобільні додатки з інформацією про святині та історії релігій.

3. Сприяння екологічності та сталому розвитку релігійного туризму, зокрема, розвиток еко-туризму, дотримання екологічних стандартів під час будівництва святинь та забезпечення сталої зайнятості для місцевих жителів.

4. Віртуальний релігійний туризм, який дозволяє відвідувати святині за допомогою віртуальної реальності.

5. Організація релігійних турів для специфічних груп туристів, таких як сімейні тури, молодіжні тури, тури для людей з інвалідністю та ін.

Сьогодні з'являється все більше ініціатив та програм, спрямованих на розвиток доступного релігійного туризму для людей з особливими потребами. Релігійні організації та заклади починають розробляти спеціальні програми та послуги для таких туристів, що дозволяє їм відвідувати святині та місця релігійної значимості. Зокрема, для людей з фізичними обмеженнями, можуть бути розроблені програми з доступними маршрутами, адаптованими транспортними засобами та готелями, а також із застосуванням спеціального обладнання та технологій. Деякі місця паломництва можуть мати підйомники для руху по сходах або електроколясочний доступ. Також можуть бути забезпечені індивідуальні екскурсії з використанням гідів-асистентів або перекладачів жестів. Для людей з психологічними та соціальними потребами, релігійні паломництва можуть бути корисні як спосіб розвитку духовності та підвищення самооцінки. Програми можуть включати терапевтичні сесії, медитацію та інші практики, що сприяють здоров'ю та добробуту. Крім того, можуть бути проведені спеціальні заходи, щоб забезпечити відпочинок і відсутність стресу для людей з різними рівнями здоров'я та специфічними потребами.

Усі ці ініціативи можуть бути реалізовані за допомогою співпраці між урядовими органами, громадськими організаціями та релігійними лідерами, щоб забезпечити доступність релігійного туризму для людей з різними

потребами. Ці інновації допомагають розвивати релігійний туризм, збільшувати його популярність та привабливість для туристів, а також допомагають зберегти історичну та культурну спадщину різних релігій у світі.

1.3. Методи і досвід просування ретрїт турів

Система просування туристичного продукту включає ряд заходів, спрямованих на створення попиту і збільшення продажів туристичних послуг. Продажі можуть здійснюватись через прямі або непрямі канали.

Прямий канал передбачає безпосередній продаж турів або послуг їх виробником споживачам. Цей вид продажу має переваги для обох сторін, такі як простота без посередників і більш високий прибуток для виробника без агентської винагороди. Успіх маркетингу релігійного туризму залежить не тільки від якісного продукту, спрямованого на ринок, цінової політики і дистриб'юторської мережі, але й від ефективного зв'язку з потенційними споживачами і посередниками. Це сприяє зменшенню відстані між споживачем і виробником туристичного продукту. Важливо сформувати у споживача таке уявлення про продукт або послугу, яке має вплив на його споживчу поведінку у майбутньому[2].

Існують чотири способи просування туристичного продукту (рис. 1.1.):

Рис. 1.1. Засоби просування туристичного продукту

Розвиток будь-якої сфери неможливий без використання інформаційно-комунікаційних методів, засобів комунікації як інструментів просування та реклами. Тому використання комунікативного підходу в організації маркетингових заходів є важливою умовою їх успішної реалізації.

Для успіху будь-якого комерційного заходу з реалізації туристичних послуг існує необхідний мінімум заходів для стимулювання, що мають бути використані комплексно з рекламною роботою та іншою комерційною діяльністю.

Таблиця 1.5

Нерекламні методи просування туристичного продукту

МЕТОД ПРОСУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ	ОПИС
Особисті продажі	Продажі, здійснювані агентом через особистий контакт з потенційними клієнтами.
Пряма розсилка інформації	Відправлення інформаційних матеріалів про конкретні тури та послуги клієнтам, включаючи формування постійно підтримуваних баз даних.
Прямий маркетинг	Використання телефонних дзвінків або поштових листів для залучення клієнтів та пропозиції туристичних послуг.
Стимулювання збуту	Застосування різноманітних заохочень, таких як знижки, конкурси, розіграші призів, бонусні програми

Проводження таб. 1.5

Стимулювання збуту	Та розповсюдження подарункових предметів з фірмовим стилем, щоб залучити та заохотити клієнтів купувати тури.
Пропаганда та організація PR-заходів	Організація культурних заходів, де інформується про тури фірми, запрошуються представники ЗМІ, щоб поширювати інформацію про туристичні послуги.

Зазначені методи використовуються для стимулювання та просування туристичного продукту, сприяють комунікації з потенційними клієнтами та забезпечують успішну реалізацію маркетингових заходів.

У багатьох країнах світу з метою пропаганди та просування релігійного туризму на ринки релігійними організаціями та асоціаціями регулярно проводяться спеціалізовані виставки, біржі, конгреси та конференції. Поширюється практика включення конференцій і конгресів в програму проведення виставок, а також тенденція росту кількості заходів подібного роду, розвитку нових форм-фестивалів, театралізованих вистав, створення спеціалізованих об'єктів показу.

Сучасні турпідприємства керують складною системою маркетингових зв'язків зі своїми посередниками, споживачами та різними представниками громадськості. Тому кожна компанія неминуче починає відігравати роль джерела комунікації і генератора різних засобів просування інформації про свої послуги на ринки. Ретрїт-тури є популярними серед туристів, які бажають отримати досвід релаксації, саморозвитку та зосередження на собі. Проте, як і будь-який інший тур, ретрїт-тури також потребують ефективного просування. Ось деякі методи просування ретрїт-туризму:

1. Створення привабливого веб-сайту, який повинен бути зрозумілим та простим у використанні, а також містити весь необхідний інформаційний матеріал про тур, включаючи фотографії, опис послуг, відгуки клієнтів та контактну інформацію.
2. Соціальні мережі: варто рекламувати тур через соціальні мережі, використовуючи відео та фотографії, щоб показати потенційним клієнтам, як виглядає ретрит-тури та які переваги вони отримають.
3. Інфлюенсер-маркетинг, що полягає у співпраці зі знаменитостями та інфлюенсерами, які мають велику аудиторію в соціальних мережах, щоб вони рекламували ваш тур.
4. Інтернет-реклама, котра передбачає використання контекстної та банерної реклами, щоб привернути увагу до туру та залучити більше клієнтів.
5. E-mail-маркетинг, котрий передбачає створення ефективної розсилки електронних листів, щоб розповісти про тур та відправити пропозиції та знижки потенційним клієнтам.
6. Партнерська мережа має в собі співпрацю з тур-операторами та агентствами, які пропонують подібні послуги, щоб розширити свої можливості та залучити нових клієнтів.
7. Участь у виставках та заходах, кращі пропозиції, рекомендації та відгуки клієнтів, звернення до конкретної аудиторії тощо.

Кожен засіб реклами має свої переваги і недоліки. У процесі розробки стратегії просування продукту важливо правильно вибрати засоби реклами, щоб отримати бажаний ефект від коштів, вкладених у просування туристичного продукту. Тому за допомогою дослідження необхідно отримати повну інформацію про споживача, його інтереси, пристрасті, запити. Техніка персонального продажу - це найдавніший і широко використовуваний метод формування купівельного попиту, найбільш переконливий і ефективний вид стимулювання збуту, оскільки продавець в цьому випадку має прямий контакт з покупцями. На відміну від реклами, яка не є особистим засобом комунікації,

персональний продаж — це індивідуальне, персональне спілкування продавця зі споживачем. У багатьох організаціях на метод персональних продажів виділяється більше коштів (від 8 до 15% продажів), ніж на рекламу.

Поширеність техніки персонального продажу пояснюється тим, що продавець може швидко підлаштовуватися під покупця, його запити і швидко змінювати тактику виходячи з певної ситуації. Продавець може визначити, які підходи в роботі з клієнтами ефективні, а які ні, і, отже, внести відповідні корективи. Однак особистий продаж - це дорогий спосіб контакту з потенційними клієнтами, і не завжди вдається знайти людину з необхідними характеристиками для продавця. Усі продавці повинні пройти спеціальну підготовку, щоб уміти представити туристичний продукт у вигідному, привабливому для покупців світлі. Доброзичливий і чуйний продавець є важливою частиною процесу продажу, тоді як недружня поведінка може відштовхнути клієнтів і не сприятиме продажам.

Сьогодні на ринку релігійного туризму в Україні «чуттєві» методи привернення уваги клієнтів майже не використовуються. Але сенсорний маркетинг повинен дарувати клієнту специфічні відчуття, особливо в такому виді туризму, як релігійний, який наповнений духовним змістом. Використовуючи його окремо або разом, туристичне підприємство може сформувати міцний емоційний зв'язок зі споживачем, що дає більшу вірогідність успіху у продажу пропонованої їм продукції чи послуги. Завдяки цьому методу просування, враховуючи всі особливості аудиторії, зацікавленої в такій спеціальній пропозиції, стає можливим модулювати поведінку споживачів найбільш вигідно для компанії. Стратегія використання сенсорного маркетингу повинна бути спланована заздалегідь. Для підприємств, які займаються продажем цього продукту релігійного туризму, важлива атмосфера, яка повністю відповідає канонам релігії в святих місцях, які вони пропонують своїм клієнтам. Аромаркетинг є складовою сенсорного маркетингу, він допомагає стимулювати потребу людини в товарах або

послугах за допомогою запахів. У місцях паломництва православних чи буддійських туристів постійно присутній аромат ладану, пало санто чи пахоців, і це зроблено з метою ще більше проникнутися атмосферою та традиціями цього місця. Тому в місцях реалізації таких специфічних турів повинен бути відповідний аромат, щоб відкрити асоціацію з бажаним місцем подорожі та створити певний духовний настрій.

Особливе місце в сенсорному маркетингу займає фізичний контакт з продуктом або брендом, але в нашому випадку самого релігійного туризму клієнт не може відчутти або відчутти на смак його параметри, форму або температуру, властивості поверхні, ступінь вологості тощо. Тож дуже важливо врахувати всі ці моменти при плануванні.

Звичайно, всі ці елементи можна вирощувати окремо один від одного, але найбільш позитивний результат виходить тільки в комплексі. Звичайно, сенсорний маркетинг сам по собі не може служити своєрідною «панацеєю» для успішних продажів, але в поєднанні з традиційними методами просування продукту на туристичний ринок, він неодмінно призведе до хороших результатів у продажу релігійних туристичних продуктів.

Наразі український ринок ретрїт турів є досить молодим та розвивається швидко. Багато українців досі не мають досвіду у відвідуванні ретрїтів, тому просування цього виду відпочинку є досить важливим. Основні канали просування ретрїт турів в Україні є наступними:

- соціальні мережі,
- відео та фото контент,
- інфлюенсер-маркетинг,
- SEO та контекстна реклама,
- емейл-маркетинг.

Українські компанії, які пропонують ретрїт тури, активно використовують ці канали просування для залучення нових клієнтів. Також

вони постійно вдосконалюють свої послуги, забезпечують високу якість обслуговування та підтримку клієнтів, що сприяє розвитку ринку ретрит турів в Україні.

Висновки до Розділу 1

Релігійний туризм є те, що він є важливою галуззю туризму, яка має значний культурний та економічний вплив на країни, де він розвивається. Релігійний туризм зазвичай спрямовується на відвідування святих місць, храмів, монастирів, паломницьких центрів та інших місць, пов'язаних із релігійними віруваннями.

Одним з головних аспектів релігійного туризму є його культурний вплив. Він дозволяє людям ознайомитися з культурою та традиціями інших народів, вивчити історію релігії та релігійного мистецтва. Релігійні місця, як правило, мають велике історичне значення, яке може бути цікавим для туристів.

Економічний вплив релігійного туризму також значний. Він створює робочі місця для місцевого населення, підтримує розвиток малих та середніх підприємств, сприяє збільшенню доходів місцевих влад та підприємств.

Таким чином, релігійний туризм має значний потенціал для розвитку туризму в цілому та може сприяти соціальному, культурному та економічному розвитку країн та регіонів, де він розвивається. Проте, для досягнення цього потенціалу необхідно забезпечити баланс між економічним розвитком, збереженням культурної та історичної спадщини та охороною довкілля.

2 ДОСЛІДЖЕННЯ СВЯТИХ МІСЦЬ НА ЗЕМЛІ ТА АНАЛІЗ СТАНУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА КРАЇН СВІТУ

2.1. Аналіз стану ринку послуг в розрізі ланки релігійного туризму

Ринок релігійного туризму є досить специфічним і вимагає особливого підходу. Основною метою релігійного туризму є відвідування релігійних місць, святинь та паломництво. Такий туризм може бути як внутрішнім, так і зовнішнім.

Основними групами туристів, які обирають релігійний туризм, є люди з релігійними переконаннями, а також люди, які цікавляться історією та культурою. У багатьох країнах релігійний туризм є важливим джерелом доходу. Основними послугами, які пропонуються на ринку релігійного туризму, є:

- організація паломництва до святинь та релігійних місць;
- екскурсії до історичних та культурних об'єктів, пов'язаних з релігією;
- релігійні тури, які включають в себе участь у релігійних обрядах та подіях;
- проживання в готелях та гостьових будинках, які знаходяться біля релігійних місць;
- транспортні послуги, які забезпечують перевезення туристів до релігійних місць.

Одним з основних чинників, який впливає на розвиток ринку релігійного туризму, є збереження та реставрація історичних та культурних об'єктів. Це дозволяє зберегти культурну спадщину та привабити більше туристів.

Також важливими є рекламні та маркетингові стратегії, які дозволяють привернути увагу до релігійного туризму. Спеціальні туристичні пакети, які включають в себе відвідування релігійних місць та паломництво, також можуть бути ефективними.

У світі існує багато релігійних центрів та місць паломництва, які приваблюють туристів з усього світу. Розвиток ринку релігійного туризму може бути вигідним для країн з багатою історією та культурою, які мають значні релігійні святині та місця паломництва.

На сьогоднішній день, релігійний туризм є важливим сегментом міжнародної туристичної індустрії, який має великий потенціал для подальшого розвитку. Згідно з даними Всесвітньої організації туризму, більше 300 мільйонів людей займаються релігійним туризмом щорічно, зростаючи на 4-5% щорічно [12, с. 280-287].

Релігійний туризм та паломництво, задовольняючи індивідуальні релігійні потреби, сприяє утвердженню вірянина у певній обраній конфесії, зміцненню його конфесійної ідентичності. Натомість релігієзнавчий туризм несе більший потенціал міжконфесійної відкритості, екуменічного, метарелігійного порозуміння, розширюючи світоглядні горизонти і спектр індивідуальних цінностей. Про це свідчать і дані Всесвітньої туристичної організації: на питання про те, чим приваблює сучасний релігієзнавчий туризм, 45 % респондентів обрали відповідь «незабутніми враженнями від побаченого»; 25 % – «поглибленням знань про інші культури і релігії»; 23 % – «задоволенням естетичних потреб»; 17 % – «духовним збагаченням» [2].

На сьогоднішній день, ринок послуг релігійного туризму є досить конкурентним та динамічним (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Сфера послуг релігійного туризму

ПОСЛУГА	ОПИС
Екскурсії до святих місць	Організація екскурсій до релігійних місць, таких як храми, собори, монастирі та інші святині
Паломництво	Організація подорожей для відвідування святих місць, які мають особливу релігійну важливість

Проводження таб. 2.1

Відпочинок в монастирях	Проживання в монастирських спільнотах та можливість долучення до монастирського життя
Семінари та ретрити	Організація навчальних програм та ретритів для розвитку духовності та вивчення релігійних питань
Мистецькі тури	Організація відвідування музеїв та галерей, що присвячені релігійному мистецтву
Гастрономічний туризм	Відвідування релігійних місць, де можна скуштувати страви та напої, які мають релігійну значимість
Виробництво та продаж релігійних сувенірів	у багатьох святинних місцях можна придбати релігійні сувеніри, такі як книги, крижмові хрести, намистини та інші.
Організація релігійних фестивалів	у деяких місцях, де є великі святині, організовують релігійні фестивалі, які можуть приваблювати тисячі паломників з усього світу

Це не повний список, оскільки послуги релігійного туризму можуть бути різноманітними та залежати від країни, культури та віросповідання. Однак, не всі країни мають достатньо розвинуту інфраструктуру та послуги для забезпечення комфортного перебування та подорожей туристів. Недостатня кількість готелів, транспортних засобів та мовних послуг може стати перешкодою для розвитку релігійного туризму в окремих регіонах та країнах.

Ринок релігійного туризму може бути розділений на декілька сегментів, залежно від релігійної спрямованості туристів. Наприклад, на ринку можуть бути компанії, які спеціалізуються на християнському релігійному туризмі, інші - на ісламському релігійному туризмі тощо.

Україна має великий потенціал для розвитку релігійного туризму, оскільки є місцем зустрічі різних культур, традицій та релігій. На території України є багато релігійних святинь, які є місцем паломництва для віруючих з

усього світу. Однак, на сьогоднішній день ринок послуг в розрізі ланки релігійного туризму в Україні ще не дуже розвинений. Недоліками є недостатня реклама та маркетингова стратегія, відсутність розроблених туристичних маршрутів, недостатній рівень сервісу та інфраструктури.

Багато країн активно розвивають свій потенціал в цій сфері та пропонують різноманітні релігійні туристичні маршрути та програми. Основними ринками релігійного туризму сьогодні є країни з багатою релігійною спадщиною та святими місцями, такі як Ізраїль, Індія, Саудівська Аравія, Мекка, Медіна, Іран, Ірак, Італія, Франція, Іспанія та інші.

Одним із факторів, який сприяє розвитку ринку релігійного туризму, є зростання кількості людей, які вважають себе релігійними та бажають підтримувати свої релігійні переконання та звичаї під час подорожей [17, с. 59-65]. Крім того, розвиток інтернет-технологій дозволяє швидко та зручно знайти та забронювати релігійні туристичні послуги, що сприяє зростанню популярності ринку. За даними досліджень, більшість релігійних туристів - це люди з високим рівнем доходу та освіти, які шукають духовного збагачення та пізнання релігійної спадщини інших народів. Водночас, релігійний туризм також приваблює людей з низьким рівнем доходу, які шукають доступні та дешеві способи відпочинку і пізнання світу.

На ринку туризму вже сформовані туристичні структури (фірми, агенції), які займаються практичною організацією поїздок як прочан так і екскурсантів, і які спеціалізуються на наданні послуг у сфері релігійного туризму. Організацією переважної більшості турів для прочан традиційно займалися структури, які діють при паломницьких відділах єпархій (це стосується християнських релігійних конфесій) та аналогічних структур інших релігійних конфесій (ісламської, буддистської та іншої направленості). Як правило для організації таких турів необхідно отримати дозвіл (благословення). У цілому в Україні нараховується близько 130 паломницьких відділів, служб, агентств, фірм. Географія пропонованих ними маршрутів охоплює всю територію України та усі країни Європи і Близького Сходу. У

середньому одна така служба пропонує за рік приблизно 50 поїздок. Визначити кількість внутрішніх релігійних туристів не є можливим.

Основними гравцями на ринку релігійного туризму є туроператори, які спеціалізуються на релігійних турах, готелі та ресторани, які пропонують релігійні послуги та страви, а також авіакомпанії, які забезпечують перевезення туристів до місць призначення.

Загалом, ринок релігійного туризму є динамічним та перспективним сектором галузі туризму, який допомагає зберегти та просунути релігійну та культурну спадщину, а також забезпечує можливість для людей з різних країн та культур зустрітися та поділитися своїми духовними переконаннями та досвідом.

2.2 Аналіз ретрит-турів на прикладі країн світу

Ретрит-тури є специфічним видом туризму, який спрямований на відпочинок, відновлення сил та розвиток духовності. Основна мета ретрит-туру полягає в тому, щоб допомогти людям відволіктися від повсякденних проблем та знайти гармонію з собою та природою.

Основними групами туристів, які обирають ретрит-тури, є люди, які хочуть відпочити від швидкого темпу життя та стресу, а також люди, які цікавляться духовним розвитком та самопізнанням. Ретрит-тури можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми.

Основними послугами, які пропонуються на ринку ретрит-туризму, є:

- організація ретрит-програм з медитацією, йогою, та іншими практиками духовного розвитку;
- проживання в спеціальних ретрит-центрах, які знаходяться в природних зонах та допомагають людям відновити зв'язок з природою;
- транспортні послуги, які забезпечують перевезення туристів до ретрит-центрів;
- харчування, яке включає в себе здорову та екологічно чисту їжу.

Одним з основних чинників, який впливає на розвиток ринку ретрит-туризму, є збереження та розвиток природних зон та екологічно чистого середовища. Це дозволяє створити сприятливі умови для відновлення сил та розвитку духовності. У світі існує багато ретрит-центрів, які приваблюють туристів з усього світу. Розвиток ринку ретрит-туризму може бути вигідним для країн з багатою природною спадщиною та екологічно чистим середовищем.

Ретрит-тури - це подорожі, що мають на меті допомогти людям відновити своє фізичне та психічне здоров'я, знайти гармонію з собою та природою, а також зосередитися на своїх внутрішніх потребах та цілях [4, с.27-31]. Global Wellness Summit у 2020 році, ринок здоров'я та добробуту включає більше 850 мільйонів поїздок, з яких понад 50% пов'язані з відпочинком та відновленням, таким як ретрит тури.

Таблиця 2.2

Різновиди ретрит-турів

ВИД РЕТРИТ-ТУРУ	ОПИС
Медитаційний ретрит	Тур, спрямований на вивчення технік медитації та зосередження, розвиток внутрішнього спокою та гармонії
Йога-ретрит	Тур, спрямований на практику йоги, включаючи асани, пранаяму та медитацію, з метою покращення фізичного та психічного здоров'я
Релігійний ретрит	Тур, спрямований на відвідування святинь та практику релігійних обрядів, з метою духовного зростання

Продовдження таб. 2.2

Культурний ретрїт	Тур, спрямований на дослідження місцевої культури та традицій, включаючи гастрономію, мистецтво та історію
Спа-ретрїт	Тур, спрямований на відпочинок та оздоровлення, включаючи процедури в спа-центрі та фітнес-заняття

Крім тих, що були названі в таблиці, існує багато інших видів ретрїт-туризму, які спеціалізуються на різних аспектах саморозвитку, духовності та відпочинку:

1. аюрведичний ретрїт: це тур, який спрямований на практику аюрведи - системи медицини, що використовує рослини та інші природні ресурси для збереження та відновлення здоров'я. Такий ретрїт може включати в себе йогу, масажі, процедури з використанням трав та інших натуральних засобів;

2. творчий ретрїт: це тур, що дає можливість розвивати свої творчі здібності, наприклад, писати, малювати, танцювати або робити фотографії. Такі ретрїти можуть бути спрямовані на розвиток певного виду мистецтва або бути загальними для розвитку творчості в будь-якій області;

3. еко-ретрїт: це тур, який спрямований на пізнання та захист природних ресурсів. Такий ретрїт може включати в себе екологічні прогулянки, роботу в садах та на фермах, а також відвідування екологічних проєктів та закладів;

4. танцювальний ретрїт: це тур, який спрямований на практику танцю та розвиток рухових навичок. Такі ретрїти можуть включати в себе різні стилі танців, включаючи балет, модерн, традиційні танці різних країн;

5. тури з практикою мов: такі тури можуть бути спрямовані на вивчення або вдосконалення мови. Вони можуть включати в себе заняття з мови,

спілкування з місцевими жителями та екскурсії на історичні місця, пов'язані з мовою;

6. релаксаційний ретрит: це тур, який спрямований на зняття стресу та відновлення енергії. Такі ретрити можуть включати в себе йогу, медитацію, масажі та інші способи релаксації;

7. кулінарний ретрит: це тур, який спрямований на вивчення місцевої кухні та готування страв. Такі ретрити можуть включати в себе заняття з кулінарії, відвідування ринків та ферм, де можна купити свіжі продукти, та дегустацію місцевих страв;

8. спірічуел ретрит: це тур, що спрямований на розвиток духовності та пошук свого внутрішнього "Я". Такі ретрити можуть включати в себе медитацію, йогу, саморозвиток, терапію та інші способи розвитку духовності [2, с. 181-183].

Особливості релігійних ретритів можуть бути різними залежно від конкретного місця та організації, яка проводить ретрит. Однак, для загального уявлення про особливості релігійних ретритів, наведемо таблицю з можливими пунктами (табл. 2.3) [7, с. 228-231].

Таблиця 2.3

Загальні особливості релігійних ретрит-турів

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНИХ РЕТРИТІВ	ОПИС
Місце проведення	Часто ретрити проводяться в тихих і спокійних місцях, таких як самотні монастирі, будинки для відпочинку в горах або на березі океану.
Тривалість	Ретрити можуть тривати від декількох днів до декількох тижнів або навіть місяців.

Проводження таб. 2.3

Програма	Програма ретриту зазвичай включає в себе духовні вправи, медитацію, молитви, духовні настанови та заняття, які допомагають ретрітантам підвищити свідомість та знайти спокій.
Відокремлення	Ретрити можуть бути повністю відокремленими від звичайного життя та рутинних справ, щоб забезпечити максимальний ефект та сприяти поглибленню духовного досвіду.
Суворість	Релігійні ретрити можуть бути досить суворими в переважній більшості своєї програми, наприклад, заборона на вживання алкоголю та куріння, обмеження на спілкування зі світом та виконання регламентованого розкладу.
Діалог з вчителем	Вчителі духовних практик та релігійних настанов можуть бути присутніми на ретриті, щоб надавати особисті настанови та відповіді на запитання.
Строгість	Строгість може виявлятися в тому, що ретрітанти повинні дотримуватись правил та вимог, які стосуються духовних практик та ритуалів. Наприклад, це може бути обов'язкове виконання молитв та медитації протягом певного часу, або заборона використовувати мобільні телефони, з'єднання зі світом та дотримання розкладу.
Індивідуальний підхід	Організатори можуть підходити до ретрітантів індивідуально, допомагаючи їм знайти своє особисте зв'язок з духовністю та відповідати на їхні потреби.

Ретрит-тури можуть бути корисні для будь-якого, хто прагне відпочити від повсякденного життя, знайти гармонію з собою та природою, та покращити своє фізичне та емоційне здоров'я. Такі тури можуть бути особливо корисні для людей, які постійно перебувають під стресом, мають проблеми зі сном, втомлюються та відчують емоційну вибуховість.

Методики релігійних ретрит-тури можуть бути різними в залежності від конкретної релігійної організації або спільноти, яка проводить ретрит. Однак, основні методики можуть включати наступне:

1. Медитація: учасники можуть вчитися практикувати медитацію, щоб зосередитися на духовному розвитку та знайти внутрішній спокій.
2. Розмови з духовними наставниками: учасники можуть мати можливість розмовляти з духовними наставниками, які можуть допомогти їм знайти відповіді на свої питання та проблеми.
3. Святкові обряди: учасники можуть приймати участь в релігійних святкових обрядах, які можуть включати молитву, пісні та інші релігійні ритуали.
4. Навчання: учасники можуть отримати навчання з різних аспектів духовного життя, таких як історія релігії, духовні практики та теологія.
5. Харчування: учасники можуть мати можливість приймати їжу, яка відповідає їхнім релігійним переконанням, наприклад, вегетаріанську їжу або харчування згідно з релігійними обмеженнями.
6. Заняття фізичної активності: деякі релігійні ретрити можуть включати заняття фізичної активності, такі як йога або танці, щоб допомогти учасникам зосередитися на своєму тілі та духовному розвитку.
7. Відвідування святинь: учасники можуть відвідувати святині, пов'язані з їхньою релігією, щоб отримати духовні вразення та відчути зв'язок зі своїм духовним спадщинами.
8. Самоаналіз: учасники можуть проводити час на самоті, щоб зрозуміти себе краще, проаналізувати свої почуття та думки, та виробити стратегії для подолання життєвих труднощів.

9. Тиша та спокій: релігійні ретрити можуть включати періоди тиші та спокою, де учасники мають можливість позбутися відволікань та зосередитися на духовному розвитку.

10. Соціальна взаємодія: учасники можуть мати можливість взаємодіяти з іншими людьми, які мають схожі релігійні переконання, та обмінюватися своїми думками та досвідом [11, с. 98-101].

Важливо зазначити, що методики релігійних ретрит-тури можуть змінюватися в залежності від релігії, спільноти або мети проведення ретриту.

Компанією Retreat Guru у 2022 році було проведене дослідження, котре визначило, що США та Канада становлять найбільш популярні напрямки для ретрит турів, за ними йдуть країни Європи, такі як Іспанія, Франція та Італія.

Наприклад, Індія - одна з найпопулярніших країн для ретрит-туризму. У Індії є багато різних місць для ретрит-туризму, включаючи Ашрами, монастирі та йога-центри. Крім того, Індія є домом для багатьох світових релігій, таких як Індуїзм, Буддизм, Іслам та Християнство, що дає можливість відвідати різні культурні та релігійні місця та поділитися духовним досвідом з різними людьми.

Іспанія також приваблює багатьох туристів, які шукають ретрит-тури. Тут є багато монастирів та християнських святинь, таких як Сантьяго-де-Компостела, яка відома своїм духовним значенням та відповідно відвідується багатьма паломниками з усього світу.

У країнах Південно-Східної Азії, таких як Таїланд та Балі, ретрит-тури також стають все більш популярними. Тут можна знайти багато йога-центрів та медитаційних спа-курортів, які пропонують різні програми для духовного зростання та саморозвитку.

Також варто зазначити, що ретрит-туризм не обмежується будь-якими конкретними країнами чи регіонами. Наприклад, в Європі, окрім Іспанії, є багато монастирів та католицьких святинь, які пропонують ретрит-тури. У США, наприклад, є багато йога-центрів та спа-курортів, які спеціалізуються

на духовному зростанні та саморозвитку. Проте, найвідомішими місцями для ретритів турів світу є:

1. Шрі Ланка - Шрі Ланка пропонує багато можливостей для ретритів, включаючи буддистські та йога-ретрити. Кращі місця для відпочинку та релаксації включають Нігомбо, Унаватуну та Аравінду.

2. Індія - Індія є популярним місцем для релігійних туристів, а також для тих, хто шукає духовний розвиток. Відомі місця для ретритів в Індії - Рішікеш, Гоа та Дхарамсала.

3. Непал - Непал - це чудове місце для тих, хто шукає духовний розвиток, зосередженість та медитацію. Кращі місця для ретритів включають Катманду, Покхара та Бодхі Гайя.

4. Таїланд - Таїланд пропонує багато можливостей для релаксації та духовного розвитку, включаючи йога-ретрити, медитаційні ретрити та ретрити з фокусом на здоров'я. Кращі місця для ретритів включають Чіанг Май, Пхукет та Ко Самуї.

5. Італія - Італія пропонує ретрити з фокусом на їжу, відновлення та медитацію. Відомі місця для ретритів включають Тоскану, Амальфі та Сіцілію.

6. Коста-Рика - Коста-Рика пропонує ретрити з фокусом на здоров'я, еко-ретрити та йога-ретрити. Кращі місця для ретритів включають Монтеверде, Пунта Увіта та Г уанакасте.

7. Індонезія - Індонезія пропонує багато можливостей для ретритів, включаючи релігійні та йога-ретрити, а також ретрити з фокусом на екотуризм. Кращі місця для ретритів включають Балі, Ява та Ломбок.

8. Мексика - Мексика пропонує ретрити з фокусом на йогу, медитацію та здоров'я. Кращі місця для ретритів включають Тулум, Санта-Фе та Сан Мігель де Альєнде.

9. Іспанія - Іспанія пропонує ретрити з фокусом на відновлення, медитацію та йогу. Кращі місця для ретритів включають Андалузію, Барселону та Мальорку.

10. Центр ім. Томаса Мертона, США - це релігійна спільнота, яка пропонує ретрити на основі християнської духовності та медитації.

11. Ретрити в Бодісаттва, Індія - це ретрити на основі буддійської духовності, які включають медитацію, дихальні вправи та розмови з духовними наставниками.

12. Гора Афон, Греція - монастирський комплекс на гірській вершині, де живуть і моляться православні монахи. У цьому місці можна відвідати ретрити, які пропонують учасникам можливість підтримувати своє духовне життя та знайти внутрішній спокій.

Це лише кілька з найвідоміших ретрит турів світу, але насправді існує безліч ретрит турів з різноманітними фокусами та в різних куточках світу. Розглянемо деякі з них детальніше.

1. Ретрит «Внутрішня інженерія» створений для глибокого особистісного зростання. Ретрит «Внутрішня інженерія» проходить у Центру йоги «Іша», розташованого в передгір'ях Велліангірі в південній Індії. Цей простір був створений Садхугуру. Ретрит триває 4 дні та проводиться інструктором, якого тренував Садхугуру. Програма базується на практичних фізичних методах, щоб керувати своїм тілом, манерами, емоціями, і життєво важливим енергіями, яка називається Шамбахви Махамудра Крия та основана на дихальних практиках. Приєднатися до ретирту можуть усі охочі з 15 років. Вартість туру складає 20 000 рупій, що в перекладі складає близько 9 000 грн.
2. Pelan Pelan Retreat Bali передбачено кілька 7-денних програм Surf & Yoga Retreat. Залежно від обраного курсу учасника чекають ранкові та денні йога-класи та медитації чи індивідуальні заняття серфінгом з тренером, а може бути і те, й інше. Незмінним залишається традиційний індонезійський сніданок, обід та дві кава-брейки на день, а також сеанси балійського масажу. Pelan Pelan Retreat розташувався на узбережжі Індійського океану на південному краю Балі в провінції Чангу. Canggu Beach – одне з найкращих серф-місць на острові, яке чудово підійде і для новачків, і для

досвідчених серферів. Pelan Pelan Retreat має лише 8 різних номерів, тому індивідуальний підхід до кожного учасника програми гарантовано. Є сингли, твини та дорми на 3 особи, а також великі сімейні кімнати. Вартість тижневої програми починається від €557 з проживанням у дормі. У ціну також входить харчування, заняття за програмою та трансфер з аеропорту Денпасара та назад.

3. Центр Ulu Yoga розташований у глибині пляжу Thong Nai Pan на тайському острові Ко Панган. У центрі Ulu Yoga проводять як щоденні заняття для зимуючих та відпочиваючих на острові, так і повноцінні 5 та 7-денні курси з віньеса-йоги та аеройоги на гамаках для новачків та майбутніх коучів (з видачею сертифікату). Крім того, у центрі щодня викладають хатха та акройогу. А ранкове годинне заняття включає також медитацію і пранаяму (дихальні практики). Охочі можуть займатися й індивідуально з тренером. Вечорами на території Ulu Yoga організують лекції про філософію йоги та воркшопи з медитації та пранаями. Вартість 5-денних курсів (від € 280) та 7-денних курсів (від € 467) не включають харчування та розміщення. Можна оселитися в будь-якому гесті на пляжі і приходити в Ulu Yoga на заняття, або орендувати в самому центрі ліжко в дормі на 8 осіб (€ 8,50) або бунгало: невелике однокімнатне (€ 19) або двокімнатне з балконом (€ 33) . У вартість проживання входить сніданок. Окремі йога-класи коштують від €9,50 за заняття.
4. Жіночий ретрит в Мексиці м. Тулум. В ньому представлені практики медитації, танець, що будить жіночу енергію, шаманський горловий гармонізуючий спів, церемонія рапе, жіночий темаскаль та практика йоні стим, індивідуальна сесія масажу та акупунктури, какао-церемонія та саундхілінг в сенотах, регресія у своє найкраще втілення.
5. Ретрит «Аватар. Шлях до себе» в Іспанії на Тенеріфе з практикою йоги, саморегуляції, лекціями та іграми, звукотерапією та іншими практиками допоможуть відновитися, наповнитися життєвою енергією, радістю та набути стану щастя. В програмі: хатха та віньеса флоу йога; sound healing з

тибетськими чагами та іншими інструментами; масажні практики; саморегуляція, трансформаційні ігри “Ліла”, “Саторі”, “22 аркани долі”, медитації та трансіві занурення, арт-терапія, лекції свідомості, звукотерапія. У тур входить: 7 днів та 7 ночей проживання у готелі, харчування (сніданок); практики та всі спільні заходи. Для бронювання місця передоплата - 200 EUR.

6. SURF YOGA CAMP for woman в Португалія, Пеніше. Входить 7 днів проживання на віллі, сніданки, 20 годин серфу з професійною серф школою + аренда дошки та гідріка, йога, дихальні практики, медитації, контактна імпровізація, цвяхостояння, спілкування та прогулянки, репортаж протягом усього кемпу.
7. Ретірт в Альпах від Behave на 6 днів. В програмі чайна церемонія у китайській традиції та метафоричні психологічні карти, цвяхостояння по бажанню, Ом чантинг, Хатха йога, йога нідра зі співочою чашею Тибету. музична шавасана, похід в гори, хоопонопоно. Сніданки та проживання у горах повністю входять. Розміщення на вибір на односпальних або двухспальних ліжках. Усі матеріали та практики включені у вартість.

Незважаючи на те, що релігійні ретріти можуть бути корисними для багатьох людей, існують також деякі недоліки, які можуть бути пов'язані з цією формою духовної практики. Деякі з найбільш поширених недоліків релігійних ретрітів включають наступне:

1. Стрес. Релігійні ретріти можуть бути дуже інтенсивними і вимагають від учасників великої кількості уваги та енергії. Це може призвести до стресу і втоми.
2. Обмеженість. Релігійні ретріти можуть бути дуже обмежені у термінах розміщення, харчування та дозвілля. Учасники можуть відчувати, що їхні можливості для самовираження та самостійної діяльності дуже обмежені.
3. Брак різноманітності. Релігійні ретріти можуть бути дуже однотипними та однаковими, що може призвести до втрати інтересу та нудьги серед учасників.

4. Відокремленість. Учасники релігійних ретритів можуть відчувати себе відокремленими від реального світу, що може призвести до того, що вони не можуть застосувати свої нові знання та досвід у повсякденному житті.

5. Недостатнє визначення мети. Релігійні ретрити можуть бути корисними, якщо учасники чітко розуміють свої мету та очікування. Однак, якщо ці очікування не визначені або не реалістичні, то учасники можуть відчувати розчарування та незадоволення.

6. Негативний вплив лідерства. Як і в будь-якій іншій ситуації, лідери релігійних ретритів можуть бути некомпетентними, зловживати своєю владою або бути неналежно підготовленими для проведення ретриту. Це може призвести до негативного впливу на духовний розвиток учасників.

7. Конфлікти. Релігійні ретрити можуть бути місцем, де зустрічаються люди з різними переконаннями та думками. Це може призвести до конфліктів, які можуть бути неприємним досвідом для учасників.

8. Неприємності зі здоров'ям. Релігійні ретрити можуть бути фізично напруженими та вимагати від учасників довгої медитації, що може бути проблематичним для людей з деякими проблемами зі здоров'ям.

2.3 Аналіз стану розвитку релігійного туризму в Україні

Останнім часом інтерес до релігійного туризму і паломництва у світі зростає. Як наслідок, збільшується кількість пропозицій щодо організації подібних поїздок. Не минули ці процеси й Україну: багато туристичних фірм спеціалізуються на організації релігійних і паломницьких турів, паломницькі служби створені також при монастирях, церквах та інших релігійних організаціях. Завдяки їх діяльності значно збільшилася кількість туристів, що подорожують з релігійно-пізнавальною метою Україною, а також іншими країнами. Релігійні традиції українського народу та наявні сакральні ресурси сприяють формуванню в нашій країні стійкого попиту на паломницькі тури та ринку релігійного туризму. Як засвідчив аналіз кількісного складу

потенційних споживачів послуг релігійного туризму і паломництва, попит на цей турпродукт залишається стійким і має перспективи для зростання. Мережа релігійних організацій в українській державі є однією з найчисельніших на континенті, що відображає вагому присутність релігійного інституту в суспільстві та побожність нашого народу. Не зважаючи на кризові процеси в українському православ'ї, пов'язані з відсутністю в суспільстві церковної єдності, питома вага православних церковних інституцій в Україні практично не зменшується, а результати соціологічних досліджень засвідчують, що соціальна база, яка здатна забезпечити зростання православної церковної мережі в майбутньому, є значно ширшою за існуючі показники інституціалізації діючих в Україні православних церков.

Релігійний туризм в Україні має великий потенціал, оскільки країна багата на історичні та культурні пам'ятки, пов'язані з різними релігійними традиціями. Україна має багату історію християнства, що охоплює Православ'я, Католицизм, Уніатство, а також іслам, єврейство та інші релігії.

На жаль, в Україні ринок ретрит-туризму ще не настільки розвинений, як у багатьох інших країнах. Проте, деякі ретрит-центри вже працюють в Україні та пропонують свої послуги. Україна сьогодні пропонує декілька варіантів ретрит-туризму, які можуть зацікавити людей різного віку та інтересів, наприклад:

1. Ретрит-тури на озері Синевір - це можливість відвідати красиве озеро в Карпатах та провести кілька днів на природі, далеко від гамірного міського життя, де ви можете займатися йогою, медитацією та іншими видами релаксації.

2. Ретрит-тури на Буковину - це можливість насолодитися красою Карпат та національного культурного спадщини та відвідати мальовничі міста та села, прогулятися по лісах та полях, та провести час в тиші та спокої.

3. Ретрит-тури в Карпатах - це можливість відвідати високі гори та насолодитися красою природи, займатися йогою та медитацією на природі, проводити час у горах та долинах, та відвідувати мальовничі місця Карпат.

4. Ретрит-центр "Міжнародний центр духовного розвитку людини" у Львівській області. Вони пропонують ретрит-програми з йогою, медитацією та іншими практиками духовного розвитку, а також проживання в екологічно чистому середовищі.

За даними Міністерства культури та інформаційної політики України, в 2021 році в Україну приїхало близько 24 мільйонів туристів, а серед них релігійні туристи складають більше 20% [14]. Найбільші популярність серед релігійних туристів мають такі міста, як Київ, Львів, Ужгород, Чернівці, Харків та Одеса. У цих містах знаходяться багато історичних та релігійних пам'яток, які приваблюють туристів з усього світу.

З іншого боку, релігійний туризм в Україні стикається з рядом проблем. Зокрема, відсутність інфраструктури та послуг для туристів, недостатній розвиток маршрутів, обмежений доступ до деяких святинь через їх розташування на тимчасово окупованих територіях, а також безпекові проблеми в окремих регіонах України.

Також важливим аспектом є відсутність ефективної державної політики щодо розвитку релігійного туризму, яка б забезпечувала координацію дій між державними органами та приватним сектором туристичної галузі.

Війна з Росією впливає на розвиток релігійного туризму в Україні, особливо на територіях, що перебувають у зоні конфлікту. Ці території мають великий потенціал для релігійного туризму, адже тут знаходяться багато історичних та культурних пам'яток, пов'язаних з релігійними традиціями. Однак, через війну, на цих територіях постійно триває бойова діяльність, що ускладнює доступ туристів до пам'яток та підвищує ризик для їх безпеки. З іншого боку, релігійний туризм продовжує розвиватися в інших регіонах України. Наприклад, Київ є одним з найбільш відвідуваних міст в Україні для релігійного туризму. У місті є безліч святинь, таких як Києво-Печерська Лавра, Софійський Собор та Благовіщенський Собор, які залучають туристів з усього світу. Крім того, через війну, релігійний туризм втрачає свою

популярність серед іноземних туристів, що може призвести до зменшення доходів туристичної галузі в Україні.

Також, збройна агресія Росії може вплинути на популярність релігійного туризму в Україні серед православних християн, особливо серед тих, хто прихильний до Московського патріархату. Це пов'язано зі зміною канонічного статусу Української православної церкви, що може викликати спротив деяких православних християн до відвідування релігійних пам'яток в Україні.

Після війни і внаслідок конфліктів релігійний туризм може зазнати суттєвого зниження. Проте, для його відновлення можуть бути використані наступні заходи:

1. Залучення міжнародних інвестицій і партнерів для відновлення інфраструктури і послуг.
2. Створення релігійних маршрутів з метою популяризації культурних та історичних пам'яток.
3. Організація заходів для просування туризму, наприклад, фестивалів, виставок та конференцій.
4. Залучення приватного сектору для розвитку туристичної галузі.
5. Збереження та відновлення культурних та релігійних спадщин, зокрема на тимчасово окупованих територіях.
6. Забезпечення безпеки туристів, в тому числі захисту прав і свобод відвідувачів релігійних місць.
7. Розвиток електронної комерції для підтримки онлайн-бронювань та продажу квитків на туристичні об'єкти.

Усі ці заходи сприятимуть відновленню релігійного туризму і забезпеченню стабільного розвитку галузі після війни.

Також важливо враховувати релігійні вимоги та потреби туристів, які здійснюють релігійний туризм. Наприклад, це може включати забезпечення можливості відвідати святині та релігійні місця, забезпечення харчування, що відповідає дієтичним обмеженням та релігійним правилам, а також надання інформації про релігійні свята та традиції.

Україна має великий потенціал для розвитку релігійного туризму, але на жаль, деякі питання ще потребують вирішення. Наприклад, брак інфраструктури, недостатня інформаційна підтримка, а також недостатній рівень сервісу та комунікації.

Проте, уряд України в останні роки активно працює над розвитком релігійного туризму. Наприклад, у 2016 році було створено спеціальну робочу групу з питань релігійного туризму, а в 2019 році було затверджено Концепцію розвитку релігійного туризму в Україні до 2025 року. В рамках цієї концепції, планується розробка нових релігійних маршрутів, модернізація існуючих інфраструктурних об'єктів, проведення рекламних кампаній в міжнародному масштабі та інші заходи, спрямовані на розвиток релігійного туризму в Україні.

Отже, можна зробити висновок, що релігійний туризм в Україні має великий потенціал для розвитку, але для цього потрібно робити більше зусиль на рівні уряду та місцевих органів влади, підприємств туристичної галузі та інших зацікавлених сторін. Водночас, важливо забезпечити якість обслуговування та враховувати релігійні вимоги туристів для того, щоб релігійний туризм став привабливим не тільки для вітчизняних, але і для іноземних туристів.

Крім того, для розвитку релігійного туризму в Україні важливо залучати іноземних туристів. Це можна зробити шляхом активної реклами та маркетингу в міжнародному масштабі, створення пільгових умов для іноземних туристів, розробки релігійних маршрутів, а також організації різноманітних заходів, які сприяють привабливості релігійного туризму в Україні.

Висновки до Розділу 2

Загалом, ринок релігійного туризму є важливим сегментом галузі туризму, який привертає туристів з різних країн світу та допомагає зберегти та популяризувати релігійну спадщину та культурні цінності.

Ретрит-тури - це форма подорожей, коли людина їде у віддалене місце для того, щоб знайти спокій, зосередитися на собі, розвинути духовність і відновити свої сили.

У цілому, релігійний туризм є важливим елементом туристичної галузі в Україні та має великий потенціал для розвитку. Це дозволяє сприяти збереженню культурної спадщини, популяризації різноманітних релігійних традицій та збагаченню туристичного потенціалу країни. Проте, для успішного розвитку релігійного туризму в Україні потрібно забезпечити високу якість обслуговування та інфраструктури, розробити нові релігійні маршрути та залучати іноземних туристів.

3 ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО В УКРАЇНІ

3.1 Опис наявних ретрит-турів в Україні

При проведенному загальному аналізі релігійного туризму в Україні, можна зазначити, що ця ланка туризму знаходиться у періоді розвитку та здобуття певної популярності серед туристів, але український релігійний туризм має великий потенціал, через багате історичне минуле, яке пов'язано з культурними та релігійними традиціями. Якщо детальніше розбирати сферу ретрит-турів, то можна побачити, що такі пропозиції на ринку є і користуються популярністю серед туристів, яким близькі запропоновані практики та традиції. Розглянемо детальніше ретрити представлені у нас в країні:

1. Духовний ретрит в Карпатах в Ворохті від «Prosto.Vn». 5-денний ретрит включає в себе духовність, йогу, медитацію, цвяхостояння, трансфорамійну гру «Ліла», похід в гори, час на природі. Вартість туру з проживання в котеджі складає за 3 дні – 5500 грн, за 5 днів – 7500 грн.
2. Ретрит та digital-detox в замиському аюрвединому-оздоровчому комплексі Shambala в Київській області. В програмі: групові медитації на цвяхах на світанку, йога та пранаяма, віпасана, аскеза мовчання, трансфорамійна гра «Ліла», саундхілінг для чакр, йога-нідра, басейн та спа, digital-detox (відмова від гаджетів на час ретриту). Тривалість туру – 3 дні. Вартість ретриту на 3 дні – 14 900 грн, на 2 дні – 12 900 грн, на 1 день – 8 000 грн. У прайс усе включено окрім трансферу. Розміщення в двомісному номері входить в вартість, окрім тих учасників, хто взяв однодену програму. Харчування аюрведичне та включено у вартість.
3. Психологічний ретрит на 5 днів «Ретритня» в Буковелі. Засновницями та коучами є дві психологині, які спеціалізуються на психоаналізі та гештальт-терапії. Вартість не вказана.

4. 3-денний ретрит в Одесі на березі моря. В програмі зазначена психологічна та кінезіологічна діагностика, трансформаційні ігри «Ліла» та «код Крайона», чакральне тейпування, тренування, медитації з співочими чашами, цвяхостояння, діагностичні набори з ефірними оліями. У вартість ретриту входить проживання, харчування та усі практики. Вартість туру – 200\$ або 7 400 грн.
5. Йога-тур в Карпатах на 4 дні. У цей тур входить йога та медитації кожного дня, прогулянки, екскурсії музеєм Івана Франка та будиночком з кінострічки «Тіні забутих предків», звукова терапія та йога-нідра, цвяхостояння, чайні церемонії, відпочинок у чанах та сауні. Вартість туру – 6500 грн. У вартість входить проживання, триразове харчування, трансфер, практики. Окремо сплачується вхід до музею, сана та чани.
6. Ретрит «Віпассана» в Карпатах в еко-курорті Ізки. Тривалість туру – 7 днів. Це ретрит базується на давній методиці Будди Шак'ямуні. В нього входить: практика повного мовчання, конентрація на внутрішніх аспектах своєї особистості та взаємодія із прихованою енергією в середині, щодені практики хатха-йоги, медитації, пранаями та концентрації, мантра-медитація «ОМ», прогулянки на природі, усвідомлення та переосмислення своїх життєвих цілей та пріоритетів, побачити себе справжнього.
7. Трансформційний жіночий ретрит на 3 дні в Київській області. В програмі інь-йога, медитації, енергетичні практики, саундхілінг, цвяхотерапія, психологічні практики, арт-терапія, вільний танец, робота зі стихіями, створення свічок з наміром, репе церемонія (за бажанням). Вартість не вказана.
8. Жіночий ретрит в Карпатах на 5 днів. В програмі: йога, медитації, звукотерапія, ароматерпія, арт-терапія, психологічні практики, екскурсії на озеро Синівір, водоспаду «Шипіт». За бажанням можна спробувати крпатський чан, цвяхостояння, індивідуальні сесії звукотеріпії, індивідуальні сесії з метафоричними картками, політ на парапланах, фотосесія. Вартість – 10 999 грн.

9. «OM Camp: Перезавантаження» в Карпатах (м. Славське). В 5 днів програми входять: тілесна терапія (fly йога, боди-арт, пилатес, стейчинг, фітнес, танці, активні ігри), ментальна терапія (ментальні сніданки, звукотерапія, арт-терапія, медитації, дихальні практики, метафоричні карти, практики з вогнем, кіновечір), додатково (походи в гори, екскурсійна програма, гончарство, спа, масаж). Вартість не вказана.
10. Йога-ретрит на 3 дні в Буковелі. В програмі представлені практики йоги на даху готеля, практики на виконання складних і базових асан, квантова медитація, цвяхотерапія, фінансова гра, йога на все тіло, заняття з шпагату, йога з наулі, медитація під співочі чаші, жіноче коло та спа за бажання. Вартість – 6 999 грн.

Таким чином, згідно наданого опису частки існуючих ретритів в Україні, можна зробити підсумувати, що найчастіше для даного типу тура обирають Карпати або заміську територію, наприклад Київська область чи регіон біля моря – місто Одеса. Це обумовлено тим, що для даного типу туристичного продукту повинні бути виповнені декілька вимог, таких як:

- місця проживання має буде розташоване біля природи чи святих місць;
- низький рівень шуму та віддаленість від метушні мега-поліса;
- спеціальні зали для тренувань чи місце на вулиці на території готелю, де є можливість провести йогу чи практики;
- наявність ресторану чи кухні в місті проживання;
- наявність гарної, чистої та сильної енергетики місця, щоб посилити ефект від практик та прискорити трансформації учасників ретриту.

Аналізуючи номери які надаються під час ретриту, то частіше всього це розміщення в двомісних номерах. Але в деяких ретритах є опція покращення умови проживання в окремому номері за додаткову доплату. В порівнянні з умовами проживання в індійських ашрамах чи ретрит-центрах, то рівень

комфорту на українському ринку значно краще, навіть якщо порівнювати з звичайним номером «Стандрат».

Якщо детальніше аналізувати програму ретритів, то можна побачити, що частіше всього на них практикують йогу, медитації, саундхілінг та цвяхостояння. Також часто зустрічаються такі інструменти як дихальні практики, арт-терапія, психологічні практики. Вибір наповнення туру залежить від майстрів, що його проводять і також від концепції ретриту. Деякі віддають перевагу більш духовним та езотеричним практикам, а деякі беруть курс на психологічну роботу з ментальним станом людини.

Вартість турів вагається від 3 000 до 15 000 грн в середньому. На вартість туру впливає: тривалість туру; місце проживання; харчування, яке повністю чи частково входить в прайс; кількість інструкторів чи майстрів; наповнення програми; кількість реквізиту для практик; наявність трансферу до локації; наявність фотографа чи відеографа протягом ретриту і так далі.

Ще слід зазначити, що більшість ретритів організується підприємцями малого чи середнього бізнесу, які в більшості працюють як самозайняті або мають сміжний бізнес-проект, наприклад студія йоги чи працюють на себе, як психолог, майстер з цвяхостояння, тета-хілінгу і тд. Тобто спеціалізованим тур фірм чи відділів в туристичній агенції з таким запитом на ринку не спостерігається. Та також в більшості випадків такі ретрити проводиться на базі готелів, гест-хаусів, коттеджів чи вілл. Але треба відмітити, що в Україні є ретрит-центр «Оріяна» в Карпатах місто Драгобрат, але він представляє собою майданчик для проведення ретритів, а не є спеціалізованим центром з своєю програмою та відповідною інфраструктурою та обладнанням, як наприклад в Індонезії чи Індії. Тобто ця ланка бізнесу в данному масштабі абсолютно вільна, якщо розглядати ретрити та релігійний туризм в Україні.

3.2 Формування туристичного продукту: ретрит «Balance»

Формування тур продукту скадається з декількох етапів. На першому етапі проводиться пошук та формування ідеї. В процесі планування треба провести детальний аналіз, щоб більш предметно зрозуміти, що вже представлено на ринку та на чому зробити акцент в пропозиціях[26].

Ідея даного ретриту «Balance» в тому, щоб кожна людина змогла віднайти баланс всередині. На цьому духовному ретриті буде проходити робота над кращим відчуттям тіла в практиці з йоги, робота з ефірним (енергетичним) тілом через дихальні практики, робота з підсвідомістю завдяки цвяхостоянню, робота з ментальним планом на арт-терапії та встановлення зв'язку з внутрішнім голосом через саунд-хілінг, медитації та метафоричні карти. Такий комплексний підхід має дати максимальний ефект та ще більше сприяти відновленню сил.

Другий етап в себе включає маркетингові дослідження. Такі дослідження включають: вивчення ринку, тобто. співвідношення попиту та пропозиції, рівня та динаміки цін; конкурентного середовища фірми; пошуки та вивчення відповідного споживчого сегменту (потенційних споживачів турпродукту); аналіз власних можливостей та ресурсів.

Відповідно до переліку ретритів наданих у попередньому пункті, можна зазначити, що ланка ретрит-турів не є повністю вільною і цей напрямок вже активно набирає популярність. Але для більш повної відповіді стосовно аналізу ринку, треба зауважити, що зараз є достатня кількість попиту на даний туристичний продукт, але дуже малий відсоток підприємців, які надають належну увагу ефективним методам та інструментам просування.

Стосовно попиту, то як раніше було зазначено, що він є і з кожним роком буде зростати. З глобальної точки зору це пов'язано з тим, що свідомість людей зараз змінюється та трансформується. Все більше людей починають

вивчати себе, свої бажання, свою місію в цьому житті на цій планеті. Але якщо брати більш предметно, то через повномасштабне вторгнення Росії в Україну вже більше року велика кількість українці перманентно знаходиться в стресі та моральний стан знаходиться на грані критичного. Тож попит на відновлення сил, перезавантаження, на зміну фокусу уваги буде актуальним як у військовий час, так і після перемоги.

Якщо брати ланку пропозиції в сфері ретртів, то тут з часом їх кількість також буде збільшуватися пропорційно з попитом. Це може бути зв'язано з тим, що окрім самопізнання люди почати відкриватися світу та виявляти свої здібності. Зараз в інфопрострі стає дуже багато майстрів, коучей, тарологів, астрологів і тд., які цікавляться такими сферами та виходять вже на рівень передачі інформації та рівень допомоги іншим людям, завдяки своїм талантам та знанням. Але важливо зазначити, що рівень популярності та звертаймості до майстра-провідника також залежить від чутливості аудиторії та встановлення контакту. Вже зараз і згодом все більше людей будуть обирати тільки ті продукти чи послуги, з якими вони відчувають резонанс та їм відгукується та інформація, що буде презентована наприклад, на ретриті. Тож окрім задовільнення вимог туриста в вартості туру, місця проживання, наданої програми, рівня комфорту, ще буде додаватися інтуїтивні відчуття та внутрішній резонанс.

Цільова аудиторія ретрит-туру може змінюватись в залежності від конкретної програми та тематики ретриту. Однак, зазвичай ретрит-тури залучають людей, які прагнуть відпочинку, відновлення і підвищення благості життя. Ось кілька типових груп людей, які можуть бути зацікавлені в ретрит-турах:

- Стресові працівники: люди, які відчувають високий рівень стресу в повсякденному житті, можуть бути зацікавлені в ретритурах для зняття накопиченої напруги, відновлення енергії і налагодження балансу.

- Шукачі внутрішнього спокою: люди, які шукають спокою, гармонії та розуміння себе, можуть звернути увагу на ретрит-тури, що пропонують практики медитації, йоги, релаксації та саморозвитку.
- Здоровий спосіб життя та фітнес-ентузіасти: ретрит-тури, що пропонують активності на свіжому повітрі, фізичні тренування, заняття йогою, здорове харчування та збалансований спосіб життя, можуть залучити людей, які прагнуть підтримки свого фізичного та психічного благополуччя.
- Люди, які бажають вивчати нові культури та традиції: ретрит-тури, що проводяться в різних країнах, різних святих місцях чи місцях з потужної енергетикою, можуть залучити людей, які цікавляться вивченням релігій, місцевих культур, традицій, кухні та історії.
- Соціальні групи та команди: ретрит-тури також можуть бути привабливими для соціальних груп, команд чи колективів, які хочуть провести час разом, зміцнити взаємини, підвищити командний дух та розвинути співпрацю.

Це наведено основні приклади цільової аудиторії ретрит-турів, і фактична аудиторія може змінюватись в залежності від унікальних особливостей та пропонованих можливостей кожного конкретного ретриту. Але якщо робити детальний опис, то потенційна цільова аудиторія ретрит-туру - це жінки та чоловіки віком ввд 18 до 60 років, з середнім та високим рівнем доходу, яких прибуває вивчення традиції, культур та практик різних народів та готових до самопізнання через різні інструменти духовності та психології.

Наступним етапом є розробка маршруту, що визначається відповідно до метою поїздки, атрактивності центрів та їх змістовної відповідності, транспортної доступності, наявності необхідної інфраструктури. Другою складовою туру є комплекс туристичного обслуговування, який включає

розміщення, харчування, транспортування та відповідну програму дозвілля, що знаходить відображення у програмі туру.

На ретрїті «Balance» заплановане місце проведення – готельно-відпочинковий комплекс "Карпатський затишок", Львівська область, смт. Славське, вул. І.Франка, 77 [23]. Приблизний час на дорогу від Львова до Славське складає 2 години. Трансфер входить у вартість. Проживання у окремих котеджах по 4 людини у будинку. На території також є ресторан з панорамним видом, спортивний майданчик, басейн, сауна. Ретрїт розрахований на 8 місць. Харчування доступне у ресторані «Лофт» на території закладу та раціон розрахован на вегїтерїанське чи аюрведичне харчування. В меню заклада є список з підходящими стравами. Тривалість туру – 3 дні та 2 ночі. Програма туру розрахована на три дні та описана детально нижче (табл. 3.1.)

Таблиця 3.1

Програма ретрїт-туру «Balance»

ДЕНЬ	ПРОГРАММА ПОГОДИННО
День 1	14:00 Заїзд на локацію 15:00 Вегетарїанський / аюрведичний обїд 16:00 Знаймство, розкриття теми ретрїту 16:30 Прогулянка на природі 17:00 Релакс-йога 18:00 Медитація налаштування на своє Вище Я 18:30 Саунд-хілінг 19:00 Вегетарїанська / аюрведична вечеря 20:00 Бесїда біля вогню про нові відчуття, інсайти, враження 21:00 Відбїй, час для підготовки до сну

Продовження Таб 3.1

День 2	6:00 Хатха-йога на світанку 7:00 Дихальні практики / пранаяма 8:00 Вегетаріанський / аюрведичний сніданок 9:00 Прогулянка на природі 11:00 Практика на цвяхах 13:00 Вільний час у стані "спостерігача" (Sra, читання, дзен-ходьба) 14:00 Вегетаріанський / аюрведичний обід 15:00 Арт-терапія 17:00 Релакс-йога 18:00 Медитація на розкриття потенціалу 18:30 Саунд-хілінг 19:00 Вегетаріанська / аюрведична вечеря 20:00 Бесіда біля вогня про відчуття від практик та актуальний стан 21:00 Відбій, час для підготовки до сну
День 3	6:00 Хатха-йога на світанку 7:00 Медитація на цвяхах 7:30 Дихальні практики / пранаяма 8:00 Вегетаріанський / аюрведичний сніданок 9:00 Таро розклад / метафоричні карти 9:30 Бесіда про враження, зміни в середині 11:00 Виїзд з локації

На наступному етапі проводиться пошук партнерів та постачальників послуг, вивчення їх пропозиції з метою відбору найбільш прийнятної з погляду співвідношення якості, ціни та відповідності цілям туру, узгодження умов співробітництва та цін на послуги. Визначення ціни туру є важливим

етапом створення турпродукту. Метод розрахунку ціни виходить із її собівартості плюс запланований прибуток. Собівартість є нижньою межею вартості туру. При обчисленні собівартості туру використовують ціни, фіксовані на людину (проживання, харчування тощо), а також пропорційні ціни, які залежать від кількості осіб у групі та розподіляються між ними (трансфер, прктики тощо). Ціна туру має бути гнучкою в умовах ринкової конкуренції та змін попиту, тому при розрахунку остаточної ціни туру враховується кон'юнктура ринку та маркетингова стратегія фірми. Дослідження цін конкурентів, яке включає аналіз рівня цін та споживчих якостей турпродукту, дозволить забезпечити переваги оптимального співвідношення ціни та якості.

Таблиця 3.2

Формування та розрахунок вартості ретрит-туру «Balance»

СПИСОК ВИТРАТ	ВАРТІСТЬ ПОСЛУГИ НА 8 ТУРИСТІВ / ВАРТІСТЬ ПОСЛУГИ НА 1 ТУРИСТА
Проживання у котеджі	вартість на 8 туристів: за дві доби – 17 000 грн
	вартість на 1 туриста: $17\ 000 : 8 = 2\ 125$ грн
Харчування *сніданок входить у вартість при бронюванні готелю	вартість на 8 турстів: обід/вечеря (3 рази за увесь тур) ~ 2 800-3 000 грн
	вартість на 1 туриста: $3\ 000 : 8 = 375$ грн на особу за харчування
Подарунки (картина з арт-терапії)	вартість на 8 туристів: холсти ~ 1 000 грн фарба ~ 2 000 грн = 3 000 грн
	вартість на 1 туриста: $3\ 000 : 8 = 375$ грн

Продовження табл. 3.2.

Подарунки (мінерали)	вартість на 8 туристів: 2 400 грн
	вартість на 1 туриста: $2\,400: 8 = 300$ грн
Викладач йоги *з розрахунку ~ 200 грн разове тренування ** 4 тренування за тур	вартість на 8 туристів: 6 400 грн
	вартість на 1 туриста: $6\,400: 8 = 800$ грн
Майстер з цвяхостояння *з розрахунку ~ 400 грн разова сесія **2 сесії за ретрит	вартість на 8 туристів: 6 400 грн
	вартість на 1 туриста: $6\,400: 8 = 800$ грн
Майстер з інших практик (медитація, пранаяма, саундхілінг)	вартість на 8 туристів: 6 400 грн
	вартість на 1 туриста: $6\,400: 8 = 800$ грн
Трансфер зі Львова до Славське	вартість на 8 туристів: 2 400 грн
	вартість на 1 туриста: $2\,400: 8 = 300$ грн
ЗАГАЛЬНІ ВИТРАТИ НА РЕТРИТ	<i>47 400 грн</i>
СОБІВАРТІСТЬ:	<i>5925 грн на одну особу</i>
ЗАПЛАНОВАНИЙ ПРИБУТОК:	<i>~ 10 000 – 14 000 грн</i>
ВАРТІСТЬ РЕТРИТ-ТУРУ:	<i>7777 грн на одну особу</i>

Тож основна концепція ретриту «Balance» в тому, комплексно підійти до процесу самопізнання через практики йоги, де фокус зосереджен на встановленні контакту з тілом; практики з цвяхостояння та арт-терпія

працюють з підсвідомістю людини та дають відчутти свободу в середині себе; практики роботи з метаформичними картами чи таро допоможуть людині краще почути себе та свої справжні бажання; саундхілінг допомагає гармонізувати енергію в енергетичних центрах; медитації допомагають зупинити внутрішній тривожний монолог та відчутти контакт з своєю душею та Вищим Я; нові знайомства й бесіди про духовність і відчуття допомагають знайти однодумців та соціалізуватися; прогулянки на природі спонукають нарешті зупинитися та насолодитися моментом в єдності з цим світом. Також після ретриту кожен учасник отримує власно намальовану картину на арт-терапії та в подарунок – мінерали (наприклад, рожевий кварц та гірський кришталь), які також допомагають згармонізувати енергію людини. Цей бонус є елементом сенсорного маркетингу, де після ретриту окрім вражень назгадку для учасників залишатся невеликі подарунки. Також напротязі ретриту буде проходити фото та відео-зйомки, щоби залишити на пам'ять фото та також використовувати їх як контент для соціальних мереж ретриту та учасників туру.

3.3 Вдосконалення метода просування ретрит-туру на ринку

Як вже було зазначено раніше ретрит-тури є популярними серед туристів, які бажають відчутти релаксацію, саморозвиток та зосередження на собі. Проте, як і будь-який інший тур, ретрит-тури також потребують ефективного маркетингу, але треба брати до уваги, що і вигляд та концепція данної реклами мала відображати не тільки суть проекту, а ще і настрій та контекст. Раніше в роботі згадувалось, що споживачі зараз будуть базувати свій вибір не тільки на наповненні продукта, його вартості, а ще на інтуїтивних відчуттях резонансу. Тож можна зрозуміти що і методи просування повинні відповідати новим тенденціям.

Проаналізувавши ринок ретрїт-турів можна зрозуміти, що ринок молодий та в більшості випадків наповнен продуктами, які не закривають основні питання потенційного покупця. Одна з основних платформ для просування бізнесу є соціальна мережа «Інстаграм». Ще на моменті пошуку даного туру розумієш, що пропозиції дуже мало, а ті що представлені та просувають свій продукт не вказують первину основну інформацію для потенційного покупця, таку як тривалість туру, вартість, місце проживання, точне місцерозположення, хто буде проводити ретрїт та що конкретно заявлено в програмі. При такому наборі інформації потенційний покупець навіть не залишиться на сторінці, щоб знайти потрібні деталі, а продовжить пошук далі.

Але якщо вся потрібна інформація надана у вільному доступі, то тут потенційний клієнт зтикаються з тим, що йому не відгукується даний ретрїт.

Велика кількість тих хто презентує свій туристичний продукт не приділяють уваги належному оформленню та дизайну, а це може відразу відштовхнути клієнта, бо при поганій самопрезентації людині важко зрозуміти, що продукт гідний та надані практики мають потужний ефект. Більшість не надає уваги візуалу та естетичному зображенню (див. рис. 3.1 та 3.2.).

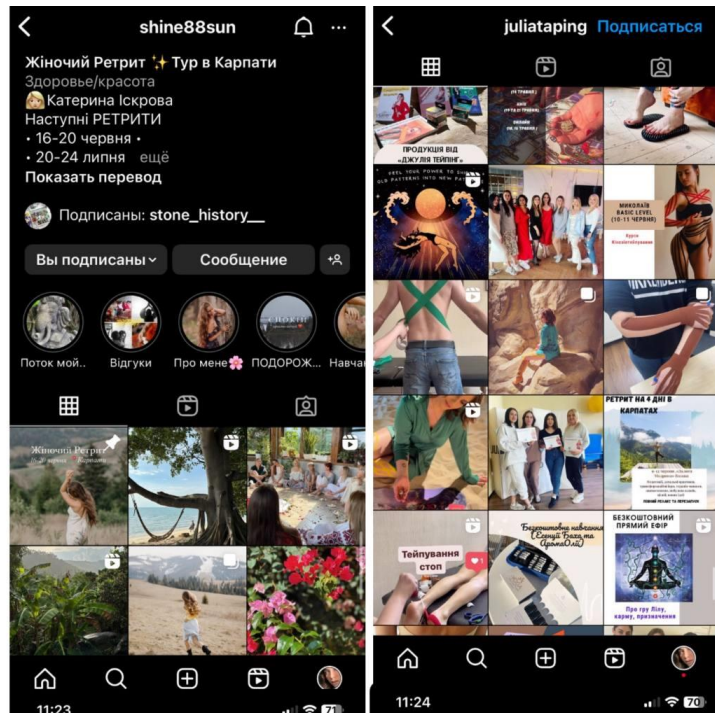

Рис. 3.1 Приклад візуалу конкурентів в соціальній мережі «Інстаграм»

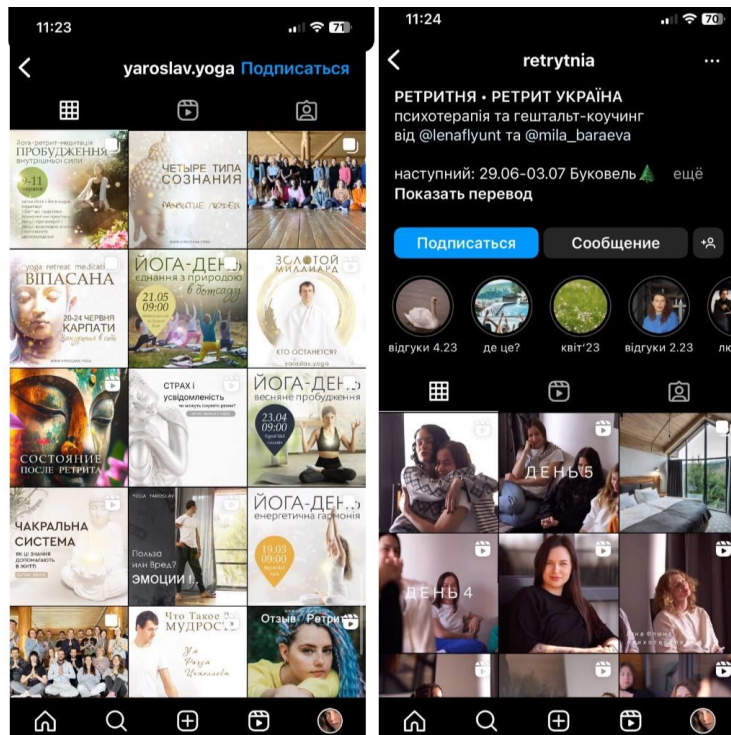

Рис. 3.2. Приклад візуалу конкурентів в соціальній мережі «Інстаграм»

Дані зображення демонструють, що в більшості випадків в профілі, де проходить просування ретриту немає ні концепції, ні гарно оформленого

візуалу, ні загальної стилістиці. Даний візуал не сприяє кращему розумінню та відчуженню атмосфери і енергії самого ретриту.

Сторінка ретрит-туру повина відображати ті енергії, які пронизують та наповнюють програму ретриту. Саме такий підхід вже зацікавить потенційного покупця та надасть змогу зрозуміти, що чекає на нього в самому ретриті. Глибина даного продукту повина відобразитися не тільки в його програмі, а ще і в оформленні. Наприклад сторінку в соціальній мережі «Інстаграм» можна оформити таким чином (див. рис. 3.3. та 3.4)

Рис. 3.3. Приклад оформлення головної сторінки ретрит-туру «Balance»

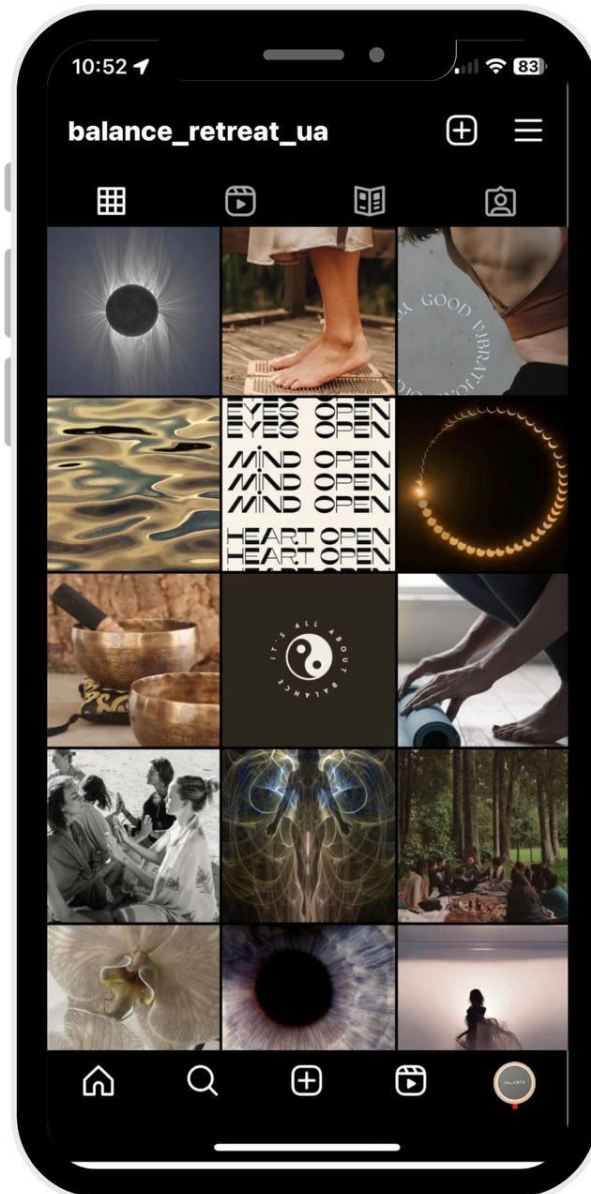

Рис. 3.4. Приклад оформлення візуалу профіля ретрит-тура «Balance»

Такий візуал вже дає більше інформації про настрій та енергії ретриту. Це одна з основних речей, навіть в порівнянні в програмою туру, тому що на ринку майже всі представники обраного тур продукту користуються однаковими інструментами і тут вже значну роль відіграє провідник та майстер. Згодом візуал можна доповнити живими фото та відео з ретриту, щоб ще більше передати через екран настроїв туру. Також важливо доповнити профіль постами та регулярними сторіс для ще більшої ефективності просування.

Також великий недогляд серед підприємців при просуванні ретрит-турів є не використання сайту. Звісно з появою соціальних мереж та великої

кількості платформ, актуальність сайтів зменшилась, але такий інструмент даремно не використовують. Сайт додає солідності та надає клієнту змогу швидко отримати потрібну інформацію. Також завдяки сайту даний ретрїт можна з легкістю знайти за допомогою пошукових сервісів, а потім вже надати контакти на соціальні мережі та залишити потенційного клієнта спостерігати за продуктом наприклад, в Інстаграм. Але навіть ті підприємці, що використовують сайти знову ж таки не надають уваги його оформленню та дизайну. Частіше за все це декілька загальних фото та текстова інформація на білому фоні[25] (див. рис. 3.5)

Ретрїт мовчання у Карпатах.
Вїпасана.
 по запити / за персону

📅 29/05-02/06/2023 📍 Карпати Пилипець ⌚ 5 днів/4 ночі

✔️ 14:00-12:00

Що буде у ретрїті? ^

Перший день (29.05.2023)

14:00 Заселення
 15:00 Баня (за бажанням)

Рис. 3.5. Приклад оформлення ретрїту-мовчання в Карпатах від «BeHave»

Такий дизайн вже краще ніж повна відсутність сайту, але данне оформлення не передає атмосфери туру. На цьому сайті є уся необхідна інформація окрім вартості, але такий сайт не «продає» і не викликає бажання одразу купити, а для гарного просування та продажів має бути абсолютно протилежна реакція. Тож для ретриту «Balance» був запропонований даний варіант сайту[24] (див. рис 3. 6).

Рис. 3.6. Сайт ретрит-туру «Balance»

Рис.3.7. Сайт ретрит-туру «Balance» з програмою

Рис.3.8. Сайт ретріт-туру «Balance» з деталями туру

Даний сайт надає повну інформацію про ретріт-тур та також формує перше враження про атмосферу та настрій. На сайті вказана концепція даного ретріту, його філософія, чому обрані саме такі практики, погодина програма, дата та місце проведення, вартість, контакти організатора та куди можна звернутися за бронюванням місця. Після проведення ретріту можна додати сторінки з відгуками, живими фото та відео з туру, знайомство з командою майстрів і тп. Сайт доступний для всіх пристроїв на комп'ютерах та мобільних телефонах.

Також після проведення ретріту окрім бонусних подарунків, можна створити спільне ком'юніті, де учасники ретріта зможуть підтримувати зв'язок. Ще для тих, хто проходив ретріти можна було раз на 3 місяці робити онлайн чи оффлайн зустрічі з практиками та бесідами на теми духовності, тому що багатьом не вистачає однодумців в їх колі спілкування на навчанні чи роботі, а дана пропозиція може допомогти закрити цю потребу в соціалізації. Таким чином створюючи таке ком'юніті ми не тільки підтримуємо зв'язок з клієнтами, що знайомі з нашими послугами та мають велику довіру до сервісу, а ще і створюємо екологічне та безпечне поле для спілкування з великим колом людей з схожими інтересами та допомагаємо один одному знайти цікавих людей для подальшої дружби. Тоді цей проект окрім рекреаційної та духовної місії буде ще транслювати соціальну місію.

Висновки до Розділу 3

Отже, ринок ретрит-турів в Україні ще на початковій стадії розвитку, але вже має гарні пропозиції з великим рівнем комфорту та з насиченою й наповненою програмою для потенційних клієнтів. Але ця ніша ще мало розвинена та представлені тур продукти ще можуть бути вдосконалені.

Більше за все змін потребують оформлення та презентація продукту в інфопросторі. Особливо треба вдосконалити візуал на головних сторінках в соціальних мережах та також за можливістю зробити сайт, де буде уся необхідна інформація. Та головне, візуальна складова має бути оформлена таким чином, що одразу відображати настрій туру та з перших секунд захопити увагу потенційного клієнта.

Тож попит на даний вид туру з кожним роком буде зростати, а саме тому треба вже зараз підготувати гідний фундамент для розвитку ретрит-турів в Україні.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження були зроблені висновки та надано певні рекомендації щодо вдосконалення презентації ретрит-турів в інфопросторі; пропозиція щодо оформлення сайту та сторінки в соціальній мережі з ретрит-туром згідно новітнім тенденціям; надана рекомендація прокращення сервісу згідно концепції сенсорного маркетингу; досліджено рівень розвитку релігійного туризму в Україні та закордоном.

Для досягнення мети були виконанні такі завдання:

- розкрито визначення та окреслено різновиди релігійного туризму.
- розглянуто історичні засади створення релігійних туристичних потоків.
- проаналізувано стан ринку послуг в розрізі ланки релігійного туризму.
- охарактеризовано ретрит-тури на прикладі країн світу.
- досліджено стан розвитку релігійного туризму в Україні.
- презентовано власний ретрит-тур.

Таким чином після проведеної роботи можна зтверджувати, що релігійний туризм займає провідне місце в сфері туризму і має велике поле для розвитку та вдосконалення рівня надаваних послуг. При аналізі ретрит-турів закордоном та в Україні виявлено, що український рівень послуг та комфорту кращий, ніж закордоном, але в масштабах розвитку даної ланки, все ж таки лідерами є представники зарубіжних країн. Для українського ринку ніша ретрит-турів є достатньо молодого та ще немає такої популяризації в порівнянні з іншими видами туристичної діяльності.

Також релігійний туризм може сприяти соціальному, культурному та економічному розвитку країн та регіонів, де він розвивається. Проте, для досягнення цього потенціалу необхідно забезпечити баланс між економічним розвитком, збереженням культурної та історичної спадщини та охороною довкілля.

Отже, можна зробити висновок, що релігійний туризм є важливим сегментом галузі туризму та зараз він знаходиться на стадії розвитку та трансформації. При належній маркетинговій стратегії, достатній кількості мотивованих спеціалістів, гідною презентацією свого продукту, ринок ретрит-турів та продуктів в сфері релігійного туризму буде мати великий успіх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабарицька В. Менеджмент туризму. Туроперейтинг, понятійно-термінологічні основи. Сервісне забезпечення тур продукту. К.: Альтерпрес, 2004. 286 с.
2. Вагіна Н. Класифікація методів дослідження в туризмології. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України» (м. Одеса, 10 квітня 2019 р.). Одеса: ОНЕУ, 2019. С. 181-183.
3. Вишне夫ська О. Туристичне країнознавство: підруч. для студ. ВНЗ. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 756 с.
4. Голод А., Криштопа М. Суть та принципи модернізації регіональних туристичних систем. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2017. №3. С. 27–31.
5. Данько Н. Брендинг як напрям вдосконалення рекламної стратегії туристичного підприємства. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2013. №1086. С.133 – 137.
6. Дурович А. Маркетинг в туризме: Учеб. Пособие. Минск: Новое издание, 2005. 496 с.
7. Євдокименко В. Рекреація і туризм: управління ендогенно орієнтованим розвитком в умовах глобальних взаємовпливів. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2011. Вип. 4. С. 228-23.
8. Євтушенко О. Сенсорний маркетинг у туристичному бізнесі – новітня технологія в просуванні туристичного продукту. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2013. №1086. С.145 – 149.

9. Зеленюк Ю. Релігійний туризм як комунікаційний засіб виховання людської особистості Наукові записки. 2013. С.80 – 95.
10. Калініч Ю. Релігієзнавство: Підручник. К. : Наукова думка, 2000. 325 с.
11. Корсак Р., Берез Розвиток туризму в країнах Європейського Союзу та досвід організації для України на початку ХХІ ст. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. 2016. С. 98-101.
12. Литвин І. Релігійний туризм в Україні (90-ті рр. ХХ ст. – сьогодні). НПУ імені М. П. Драгоманова, Науковий часопис. Серія 6: Історичні науки. 2014. Вип. 12. С. 280–287.
13. Любіцева О., Романчук С. Паломництво та релігійний туризм: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2011. 416 с.
14. Мальська М. Історико-культурні ресурси як чинник розвитку приміського туризму м. Львів. Вісник Львівського університету. Серія географічна.. 2013. С. 52–58.
15. Мальська М., Худо В. Менеджмент туризму: Навчальний посібник. - Львів: Вид. 3 центр. ЛНУ, 2002. – 314 с.
16. Панченко С. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи : монографія. Київ : Автограф, 2019. 163 с.
17. Сайчук В. Методичні аспекти суспільно-географічного дослідження релігійного туризму. КНУ ім. Т. Шевченка, Економічна та соціальна географія. 2014. Вип. № 2. С. 59–65.
18. Сапелкіна З. Духовність як життєвий орієнтир релігійних 85 лідерів сучасності. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2016. № 1-2. С.93 – 97.
19. Скорченко Ю. Сучасний туризм: тенденції розвитку та деякі актуальні проблеми галузі. Всеукр. студ. наук.-практ. конф.: Молодь, суспільство, культура. 2007. С.99-108.
20. Чередниченко А. Розвиток релігійного туризму як шлях до відновлення туристичної галузі в умовах соціально – економічної кризи. УкрДУЗТ, Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. Вип. 58. С. 226–232.

21. Юрченко С., Юрченко О. Релігійний туризм у християнстві на сучасному етапі. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2017. Вип. 6. С. 216–220.
22. Яроцький П. Паломницький (релігійний) туризм в Україні: перспективи розвитку: навчальний посібник: 2-ге вид. Київ. 2004. 254 с.
23. Офіційний сайт готельно-відпочинкового комплексу «Карпатський затишок»: веб-сайт. URL: <https://zatyshok.lviv.ua/contact/> (дата звернення: 11.05.23)
24. Офіційний сайт ретріт-тура «Balance»: веб-сайт. URL: <https://retreat-balance.my.canva.site/>
25. Офіційний сайт ретріт-тура мовчання в Карпатах «BeHave»: веб-сайт. URL: <https://behave.space/> (дата звернення: 11.05.23)
26. Інтернет-ресурс «Алгоритм створення туристичного продукту»: веб-сайт. URL: https://studbooks.net/726321/turizm/algorithm_sozdaniya_turisticheskogo_produkta (дата звернення: 5.05.23)